

Paulus susulan fee hataholi kamahele kala lai kota Roma

Soda-molek

¹ Susulak ia neme au, Paulus mai. Manetualain hele nala au so, fo dadik neu Yesus Karistus nadedenun. De Ana so'u nala au dadik neu Karistus atan, suek au uu afada hataholi sudi lai bee, la'eneu Ndia Hala Malolen.

²⁻³ Makahulun ele, Manetualain heti memak, fo Ndia mana kokola nala sulak la'eneu Hala Malole ndia neu Ndia Susula Malalaon. Te nai Susulak ndia, Lamatuak helu, fo sangga haitua Anan Yesus mai, fo dadik Hataholi. Tehuu hatematak ia, Ndia hehelun dadi so, huu Yesus mai so, fo Ana dadik hataholi neme mane Dauk numbusadun mai. ⁴ Tehuu nai dede'ak esa bali, na, Manetualain natudu buti, nae, Yesus Karistus boe, dadik Ndia Ana hehelin. Te Yesus Dula Dale Malalaon ndia, tebe-tebe malalaok, sama leo Manetualain. Ma Lamatuak pake Ndia koasan, fo tao nasoda falik Yesus neme Ndia mamaten mai. Huu ndia, de ita bubuluk, Manetualain Anan ndia, na ndia Yesus, fo ita Lamatuan.

⁵ Yesus natudu dale malolen neu au, huu Ana hele nala au dadik Ndia nadedenun, fo au uu tui-bengga Ndia hehelun nai sudi bee. Te Ana nahiik fo hataholi ta Yahudi la boe oo, lamahele leu Ndia, ma ala lasoda tungga Ndia hihii-nanaun. Au boe oo ahiik fo hataholi mana neme basa

nusak kala, lamahele leu Karistus ma lasoda tungga Ndia hihii-nanaun.

⁶ Leondiak boe oo ei malai kota Roma. Ei mai mima hataholi nusak no'uk, neme mamana no'uk mai. Yesus Karistus hele nala ei so, nae, "Mai leo! Mai fo dadik neu Au hataholi nggala!" ⁷ Huu ndia de au haitua susulak ia neu ei manai kota Roma, ma tao nasanenedak, ae, Manetualain sue ei. Ndia boe oo noke ei dadik miu Ndia hataholin fo mana masoda malalaok.

Au hule-haladoi neu Manetualain, ita Aman, ma Yesus Karistus, ita Lamatuan, fo Ala latudu Sila dale malolen neu ei, suek ei bisa masoda no sodak, mole, ma ndoo-ndoo.

Paulus hule-haladoi fee ndia nonoo nala

⁸ Au mulai au susulang ia, ma au oke makasi no'uk neu Manetualain, huu Yesus Karistus naue-naosa nai ei dale mala. Au boe oo oke makasi, huu hataholi mana leo nai basa mana palenda Roma dae baba'e nala lamanene ei namahehelem neu Yesus so.

⁹ Lamatuak mesa kana bubuluk tebebes nae, au hule-haladoi ta no namaketuk soaneu ei. Ndia boe oo Ana bubuluk, au ue-osang henuk no samane nana boi-boik fo tui-bengga hataholi, la'eneu Ndia Anan Tutui Malolen. ¹⁰ Mete ma au hule-haladoi, na au oke leoiak: "Lamatuak, au mesa nggau ta bubuluk ndia dalan leobeek. Tehuu mete ma tungga Lamatuak hihii-nanaun, na, soi dalak fo au bisa uu ita au nonoo nggala lai Roma".

¹¹ Au hule-haladoi leondiak, te au ahiik ana seli uu tilo ei, suek au bisa ba'e fee ei koasa neme Lamatuak Dula Dale Malalaon mai, suek ei namahehelem boe natea. ¹² Au hihiing leoiak:

mete ma au dadi mai, fo leo ua ei, na, au sangga tao atetea ei dale mala, suek ei namahehele mala bisa boe natea. Ma au ahiik, fo ei boe tao matetea au daleng.

¹³ Tolanoo susue nggalei! Au ahiik ei bubuluk mae, la'i no'uk au sangga uu tilo ei nai Roma ele. Tehuu losa hatematak ia, bei ta dadi boe. Naa, mete ma au dadi mai, na, au amahena hataholi no'uk bei lamahele latea neu Karistus, sama leo nai mamana fe'e kala. No leondiak, na au ue-
osang buna-boan malole.✧

¹⁴⁻¹⁵ Mae talobee boe oo, au ameda musi tui-bengga Lamatuak Hala Malolen neu basa hataholi la. Mae hataholi mana pake dede'a Yunani do, hataholi ta kamahelek fo ala pake dede'a fe'ek, hataholi inahuuk, hataholi kadi'i taidaek, hataholi mana sakolak do hataholi ta mana sakolak. Huu ndia de au ahehele sangga uni Roma ele uu, fo tilo ei.

Lamatuak Hala Malolen ndia, naena koasa fo tao nasoda basa hataholi la

¹⁶ Au ta mae fa boe, la'eneu Lamatuak Hala Malolen. Te mete ma hataholi kamahеле kala neu Manetualain, na, Halak ndia naena koasa neme Ndia mai, fo nakambo'ik hataholi ndia neme ndia sala-singgo nala mai. Naa, hataholi Yahudi la ala bubuluk lakahuluk dede'ak ia, basa dei fo hataholi nusa fe'e kala.✧ ¹⁷ Halak ndia boe oo, natudu Lamatuak dalan, fo tao namandoo hataholi sala-singgon. Basa sila ala bisa dadi, sadi hataholi namahele neu Ndia. Te nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae,

✧ **1:13** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:21 ✧ **1:16** Markus 8:38

“Hataholi musi namahele neu Manetualain dei,
 bei fo ala bisa malole lo Ndia.
 Te mete ma sila lasoda lamahele neu Ndia,
 bei fo ala hambu soda tetebes.”[☆]

Lamatuak luli hataholi fo ta nau nalelak Ndia

¹⁸ Tehuu Manetualain nafada so, leoiak: hambu hataholi tana mbali Ndia. Ma hambu hataholi tao dede'a manggalauk mata-matak. Tehuu Lamatuak ta simbok sila tatao-nono'in ndia. Te nai sila dale nala dale, na, hataholi la ia bubuluk bee ndia tetebes. Mae leondiak boe oo, tehuu sila lambue tao lakandoo dede'a kasala kala. Ala kokoe hataholi, losa hataholi la tala bubuluk bee ndia tetebes so bali. Huu ndia de, Lamatuak sangga nakonda huhukuk neu sala neme lalai mai. ¹⁹⁻²⁰ Hataholi la ia, ta laena to'ok fo lasala'e ao nala, huu Manetualain natudu Ndia aon nenik Ndia tatao-nono'in neu basa hataholi la so, losa ala lalalak Ndia. Au maksud leoiak: mae Lamatuak mesa kana ta nananitak, tehuu ita hataholi, bei bisa talelak Ndia, neme hata fo Ana taok. Mulai neme Ana nakadadadik lalai no daebafok losa hatematak ia, hataholi bisa bubuluk la'eneu Lamatuak aon ma Ndia koasan fo ta namaketuk. Huu ndia, de au ae, hataholi manggalau kala sila, ta laena to'ok, fo bisa ala lasala'e ao nala bali, lae, “Au ta bubuluk hata esa boe la'eneu Manetualain”.

²¹ De, mae ala bubuluk Lamatuak, tehuu ta nau manaku Ndia, lae, “Lamatuak ndia, na ita Manetualain!” Sila boe tala nau loke makasi neu Ndia. Boe ma sila dudu'a nala labali ao, losa ta bubuluk hata-hata fo tetebes bali. Ala lamanggonggoak, de ala dudu'a mata-matak,

[☆] **1:17** Habakuk 2:4

la'eneu Lamatuak ao-ina hehelin. Ma sila dale nala dadik makiuk.✧

²² Ala soso'uk aok, lae, “Au ia, hataholi mana bubuluk dede'ak no'uk!” Mae ala dudu'a leondiak, tehoo tungga teteben, na sila ndia nggoan leo kamba. ²³ Boe ma, ala ta lakaluku-lakatele neu Manetualain fo ana seli ndia, te lae, “Ai ta paluu Lamatuak mata leondiak!” Tehoo ala mulai lakaluku-lakatele neu bua nana dokik namata-ao leo hataholi. Basa ndia, de ala lakaluku-lakatele neu bua nana dokik namata-ao leo mbuik, leo banda fe'ek, losa namata-ao leo mengge la boe. No leondiak, na ala timba heni Lamatuak fo ta mana matek, de nggati no buas fo bisa maten!✧

²⁴ Huu ndia de Lamatuak ela sala, fo suek ala tao tungga kada sila hihii-nanaun. Ana ela sala fo tao dede'a manggalauk mata-mata kala fo naoka nai sila dale nala. Losak ala ta mae lalalak so. Boe ma ala tao dede'a manggenggeok mata-mata kala, no sila ao-ina hehelin, ma ala latao ao leondiak boe neu hataholi fe'ek ao-inan. ²⁵ Nai sila dale nala, ala bubuluk nanonoli tetebes so, la'eneu Manetualain, tehoo ta nau mbali. Sila dudu'a nala lakalulutuk so, de ala dudu'a, lae, “Malolenak, mae ita tao dede'a mata-matak, losa lakalulutuk te nenenin ta hata-hata!” De, ala lakaluku-lakatele neu buas fo Lamatuak taon so, tehoo tala nau lakaluku-lakatele neu Lamatuak! Ala tao aon leo hataholi malalaok, naa te sila tatao-nono'in manggalauk!

Teteben, ita hataholi musi koa-kio, ma fee hada-holomata neu Manetualain nakandondoo henin! Naa, ndia bei fo nandaa!

✧ **1:21** Efesus 4:17-18 ✧ **1:23** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 4:16-18

²⁶ Huu sila manggalaun ndia, de Lamatuak ela sala, fo ala tao langgenggeo leondiak, tungga kada sila hihiin. Boe ma ala lambue hohongge mata-matak, ma tala mae lalelak. Sila sao ina nala ala ta lahiik sunggu lo sila sao tou nala, tehoo lahiik kada ta malole la. Te inak nahiik sunggu no inak! ²⁷ Tou kala leondiak boe! Ala ta lahiik sunggu lo sila sao ina nala so, tehoo ala lahiik sunggu lo kada touk! Tala mae fa boe! Huu ndia de dei fo ala hambu huhukuk no mandaan! Te ala heok dook leme dala ndoos mai.

²⁸ Ala dudu'a, lae, “Malolenak ita ta nanamba'ak to Lamatuak”. Huu ndia de Lamatuak ela sala leme naa, fo ala tao tungga kada sila hihiin! De, ala dudu'a lalelak kada manggalauk! Boe ma ala tao kada dede'a ta malole!

²⁹ Sila soda nala henuk no kada dede'a manggalauk mata-matak. Ala ta tao lalelak dede'a malole, ma lalelak kada tao dede'a manggalauk. Ala balena'o. Ala lambeda dalek. Sila mana holok. Ala tao lisa hataholi. Ala lambue lasisimbo bafak. Ala lasapepeko. Sila masapepekok. Ala lakamuti hataholi. ³⁰ Ala lateme kokolak tao lakalulutu hataholi fe'ek naden. Ala husembuluk neu Lamatuak. Ta kalela hadak. Ala lateme lakadadaek hataholi. Ala lateme soso'uk aok. Ala lateme sangga dala manggalauk mata-matak. Ala lateme laban ina-ma nala. ³¹ Ala ta nau bubuluk hata fo tetebes. Ala la'olena sila hehelu heheli nala, losa hataholi ta bisa lamahele sala bali. Ala ta nau sue hataholi. Ala ta lameda kasian fa boe neu hataholi.

³² Ala bubuluk Manetualain heti-heun so, fo nae, hataholi manggalauk matak leondia kala,

fo nandaa nana huku matek. Mae ala bubuluk heti-heuk ndia so, tehoo ala bei tao manggalauk mata-mata kala. Ta kada leondiak, tehoo ala lambue mbau-edo hataholi fe'ek, fo sila boe tao tungga manggalauk leondiak. Ana seli ndia maa!

2

Lamatuak boe luli hataholi nusa Yahudi, fo Ana hele nala sala so

¹ O mamananene so, la'eneu manggalauk mata-matak isinaak ndia hetu? Boe ma fama o dudu'a mae, "Aweek! Hataholi sila manggalaun ana seli so!" Mete ma o dudu'a leondiak, na mata neuk bou! Te o mesa nggo manggalauk leondiak boe. Huu ndia de o ta maena to'ok fo masala'e o aom, mae o ia see. Mete ma o mae, hataholi fe'e kala manggalauk, de nandaa ala hambu huhukuk, na boso lilii henin, te o boe soli salak neu o ao-ina hehelim. Huu o boe oo tao manggalauk leondiak!✧ ² Tehoo ita bubuluk boe, mete ma Lamatuak huku hataholi la mana tao manggalauk, na neu ko Ana naketu sila dede'an no ndoos. ³ Do, leobee? Fama o dudu'a mae, "Hataholi la mana tao manggalauk, nandaa ala hambu Lamatuak huhukun". Naa te o tao manggalauk sama leo sila. Ma o dudu'a, mae, "Au ta hambu Lamatuak huhukun". Dudu'a leondiak neme bee mai?

⁴ Manetualain natudu Ndia dale malolen neu o. Ma Ndia nggaleloan ana seli, la'eneu o tatao-nono'im. Tehoo hatina de o suli Ndia no mata matahiik? Fama o ta malelak, mae, Ana natudu

✧ **2:1** Mateos 7:1; Lukas 6:37

Ndia dale malolen neu o, fo o la'o ela o sala mala, ma fali muni Ndia muu.

⁵ Tehuu, o ia langga batuk, ma ta nau mananene! Ma o ta nau la'o ela o salam fa boe! De, o tao fo o huhukum boe ana tamba mabela bali. Te dei fo mete ma daebafok ana sangga basa so, na Lamatuak sangga timba-tai basa hataholi la soda nala. Ma dei fo hataholi la ala bubuluk, lae, Lamatuak naketu hataholi la dede'a nala no ndoos. Faik ndia, Ana huku o mabela, huu Ana ta simbok o tatao-nono'im ndia. ⁶ O sodam leobeek, na dei fo Lamatuak bala tungga o tatao-nono'im.✧

⁷ Te hataholi la mana tao dede'a malole taa-taa, na dei fo Ana fee sala sodak tetebes fo ta mana ketuk. Sila fo mana simbo hada-holomatak, nade malole, ma ala lasoda lakandondoo henin lo Ndia. ⁸ Tehuu Lamatuak tana simbok hataholi mana tao manggalauk. Ana luli nalan seli neu sala, te ala kada lalalak lala'u ao. Ala ta tao tungga dede'a tetebes, te ala lalalak kada tao tungga dede'a manggalauk.

⁹ Basa hataholi mana tao dede'a manggalau kala, na dei fo ala hambu toto'ak ma soe. Mae hataholi Yahudi la, do ta Yahudi la, te la'e basa sala. ¹⁰ Tehuu basa hataholi la mana tao dede'a malole, na dei fo Lamatuak so'u kasa demademak, ma fee sala hada-holomata, fo lasoda lo sodak ma mole-dame. Mae hataholi Yahudi, do hataholi ta Yahudi, na basa sala hambu. ¹¹ Te Lamatuak ta mete matak!✧

¹² Ndia Heti-heun ndia, ana la'e basa hataholi la. Naa! Mete ma hambu hataholi tana bubuluk

✧ **2:6** Sosoda Koa-kio kala 62:12; Dede'a Lasik 24:12 ✧ **2:11**
Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 10:17

Heti-heuk ndia, de ana tao salak, na dei fo ana naelak dook neme Manetualain mai. Ma mete ma hambu hataholi ana bubuluk Heti-heuk ia, tehoo ana tao salak, na dei fo Lamatuak pake Heti-heuk ndia bali, fo Ana naketu ndia huhukun. Sila boe dei fo laelak dook lo Lamatuak, huu ala la'olena Ndia Heti-heun so. ¹³ Mete ma sangga malole no Manetualain, na bei ta dai no kada namanene Ndia Heti-heun hetu! Te hataholi musi tao tungga Ndia Heti-heun, bei fo Ana nau simbo kasa. Boso kada mamanene!

¹⁴ Mae hataholi ta Yahudi ta bubuluk Lamatuak Heti-heun isin, tehoo sila mesa kasa, hambu luma tao tungga Heti-heuk ndia. Te sila dale nala lafada sala lae, bee ndia tetebes, ma bee ndia salak. ¹⁵ No leondiak, na ala latudu lae, Lamatuak Heti-heun ndia nana sulak nai sila dale nala, lole leo Lamatuak dula sila dale nala. Sila dale heheli nala boe, ala timba-tai hata fo ala taon. De mete ma ala tao salak, na, sila dudu'a nala lae ndia salak. Ma mete ma ala tao tetebes, na, sila dudu'a nala lae ndia tetebes.

¹⁶ De, dei fo mete ma neu daebafok babasan, ma Manetualain so'u nala Yesus Karistus dadik neu Mana Maketu Dede'ak, na Ana nau palisak lutu-lutuk dudu'ak fo nana nafunik nai hataholi la dale nala. Au anoli leondiak, sama leo Lamatuak Hala Malolen.

Mae hataholi Yahudi la tao tungga Lamatuak Heti-heun, tehoo ndia ta fee sodak neu sala

¹⁷ De, ei hataholi Yahudi la, leobee? Ei mateme soso'uk aok, mae, kada ei mesa nggei to'u Lamatuak Heti-heun, fo Ana nakondan nesik ba'i Musa hetu? Ei boe mateme mabafa la'eneu ei natutin mia Lamatuak. ¹⁸ Tetebes! Ei bubuluk

Lamatuak hihii-nanaun. Ei bubuluk bee ndia neulaun ana seli so. Ei bubuluk basa dede'a kala ia so, huu mese nala lanoli ei so, neme Lamatuak Heti-heun mai. ¹⁹ Ei mamahale aom, mae, ei bisa matudu dalak neu hataholi fo tana bubuluk sangga bee neu. Ei taok ei ao mala sama leo banduk fo manggaledon nasa'a neu basa hataholi mana masoda nai makiuk dale. ²⁰ Huu ei to'u Lamatuak Heti-heun, de, ei dudu'a mae ei bubuluk basa-basan, ma ei to'u basa hata fo tetebes hetu? Huu ndia de ei dudu'a mae ei bisa manoli hataholi nggoak, ma kakana anak fo ta bubuluk hata esa boe.

²¹ De, au sangga atane leoiak: ei mahiik manoli hataholi fe'e kala, te hatina de ei mesa nggei ta nau manoli sudi hata?! Ei mahiik hene mimbar fo palenda mae, "Hataholi boso mamana'o." Tehuu hatina de ei ndia mamana'o?! ²² Ei ndia manoli mae, "Boso hohongge." Te hatina de ei mesa nggei mambue hohongge?! Ei husembuluk neu buas fo nana doki sosonggo kala, te hatina de ei ndia ha'i mala bua nana doki sosonggok neme uma sosonggok mai?! ²³ Ei mabafa la'eneu Lamatuak Heti-heun, te hatina de ei mesa nggei la'olena Heti-heuk ndia, fo tao makamamaek Lamatuak leondiak?! ²⁴ Te neme makahulun mai, nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, "Huu ei hataholi Yahudi la manggalau nala, de hataholi fe'e kala ala lahiik tao lakadadaek Manetualain nade malolen."✠

Mae hataholi Yahudi la sunat, te ndia tana fee sodak neu sala

✠ **2:24** Yesaya 52:5

²⁵ Ei hataholi Yahudi la musu sunat tungga Lamatuak Heti-heun hetu? Ndia dadik tanda nae, ei maena hak fo simbok Lamatuak hehelun. Tehuu mete ma ei la'olena Lamatuak Heti-heun, na Lamatuak ta simbok ei. Ei dadi leo hataholi ta Yahudi, ma sama leo hataholi fo ta nana sunat nitak. ²⁶ Dudu'a neulalau! Te mete ma hataholi ta nana sunat te ana tao tungga Lamatuak Heti-heun, na dei fo Lamatuak ana simbo kana leo ndia hataholi Yahudi nana sunat so hetu?! ²⁷ Tehuu mata neuk bou! Te mete ma hataholi ta Yahudi fo ta nana sunat, ana tao tungga Lamatuak Heti-heun, na dei fo ala latudu hata? Ala latudu ei sala mala, lae, ei hataholi Yahudi fo nana sunat so, la'olena Lamatuak Heti-heun, mae ei to'u Heti-heuk ndia neme lele uluk mai.

²⁸ Boso dudu'a mae, hataholi mana dadik ba'i Abraham tititi-nonosin, ma nana sunat nai loun, na ndia tao dadik neu Lamatuak hataholi teteben. Taa! ²⁹ Mana dadik Lamatuak hataholi teteben, na ndia hataholi fo malole no Lamatuak. Te sunat teteben, fo ana tao hataholi ana dadik Lamatuak anan ndia, na, ta ndia tandan nai loun, tehuu tandan nai dalen dei, fo Lamatuak Dula Dale Malalaon tataon ndia. Lamatuak koa hataholi matak leondiak, te hataholi ta koan.✧

3

Mae hataholi Yahudi la laena hak simbo pusaka neme Lamatuak hehelun mai, te ndia boe ta fee sala sodak

¹ Mete ma leondiak, na hataholi Yahudi mana sunat, na nanalan hata? Fama ei dudu'a mae,

✧ **2:29** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 30:6

hataholi Yahudi ana hambu no'uk lena, ma malolen lena, neme hataholi ta Yahudi la hetu?
² Tetebes! De, hataholi Yahudi la nanala nala nai dede'ak no'uk. Kaesan, huu Manetualain fee ues neu hataholi Yahudi, fo sulak, ma nanea neulalau Ndia Dede'a-kokolan. ³ De, leobee? Fama ei dudu'a mae, Lamatuak ta tao natetu Ndia hehelun, huu hambu hataholi Yahudi luma ta lamahele Ndia do? Ta dadi! ⁴ Te mae basa hataholi manai daebafok ia masapepeko kala, tehoo Lamatuak mesa kana Ana kokolak tetebes nakandondoo henin! Masaneda, te nana sulak nai Susula Malalaok dalek la'eneu Lamatuak aon, nae,

“Hambu hataholi ana soli salak, nae,

Ndia ta naketu dede'ak no ndoos.

Tehoo dei fo ala bubuluk, lae,

hata fo Ana kokolak ndia, memak tetebes.

Neu ko Ana senggi,

huu Ndia ta bisa kokolak sala.”[☆]

⁵ Tehoo mete ma ita sala-singgon nakasasaman no Lamatuak tatao-nono'in, na ndia natudu manggaledok neu basa hataholi la, nae, hata fo Lamatuak taok ndia, memak tetebes. Huu ndia de hataholi luma kokolak lae, Lamatuak ta ndoos, mete ma Ana huku ita mana tao salak.

⁶ Ta dadi leondiak! Te Lamatuak ta sala, mete ma Ana huku ita. Te Ndia naena hak fo Ana huku hataholi mana tao salak nai daebafok ia.

⁷ Naa! Mete ma au kokolak pepekok, na salak ndia natudu nae, Lamatuak huhukun ndia, tetebes. Ndia, natudu Ndia ana selin. Tehoo mete ma leondiak, na boso dudu'a mae, Lamatuak ta bole huku salak ndia. ⁸ Mete ma

[☆] **3:4** Sosoda Koa-kio kala 51:4

tungga dede'a leondiak, na ei tungga hataholi fo nae, “Ela ita boe tao manggalauk no'uk, fo ela neulauk boe oo namano'u!” Hataholi mana kokolak leondiak, nandaa hukun. Tehuu hambu hataholi kokolak tao nakalulutu au nadeng, nae, au anoli hataholi leondiak.

Ta hambu hataholi esa boe dale ndoos, te basan mana tao salak

⁹De, leobee? Ei dudu'a mae ita hataholi Yahudi la neulaun lena heni leme hataholi ta Yahudi la? Ta dadi! Te au atudu ei, ae, basa hataholi la ala tuda leni salak leu, mae ndia hataholi Yahudi, do hataholi ta Yahudi. ¹⁰Te nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae, “Ta hambu hataholi fo ana nasoda no ndoos nakandoo.

Ta esa boe!

¹¹Ta hambu hataholi bubuluk no teteben la'eneu Lamatuak.

Ta hambu esa boe ana sangga Lamatuak.

¹²Sila basa sala heok leme dala sodak ndoos mai. Basa de, basa sala ta mana dadadi kala so bali.

Ta hambu hataholi natudu ndia dale malolen.

Ta esa boe!✧

¹³Sila kokola nala laboo mbulu, sama leo lates fo hataholi la kali selu kana. Sila bafa nala, kada lalelak tao kalua dede'a pepekok.

Sila dede'a kokola nala kalua leme sila bafa nala mai, sama leo mengge lason.✧

¹⁴Sila bafa nala lalelak kada a'ali hataholi,

✧ **3:12** Sosoda Koa-kio kala 14:1-3; 53:1-3 ✧ **3:13** Sosoda Koa-kio kala 5:10; 140:4

ma kokolak kabook, fo kada tao dale hedi
hataholi,
te ndia kalua neme sila dale kaboo nala
mai.✧

15 Tala bii sangga tao lisa hataholi.

16 Leni sudi bee leu, na,
ala lahiik tao naodek nai ndia,
ma ala tao lakatoto'ak hataholi mata-mata
kala.

17 Ala lasoda ta mole-dame lalelak,
ma dale nala lameda ta neulauk.✧

18 Tala bisa lakatataka lala ao nala,
huu ala ta lameda bibiik fa boe neu Lamatuak."
✧

19 Naa! Ita bubuluk tae, Lamatuak fee Ndia
Heti-heun neu hataholi Yahudi fo musu tao
tungga Heti-heuk sila. No leondiak, mete ma
ala la'olenan, na ta hambu to'ok hata-hata bali.
Dei fo basa hataholi la malai daebafok ia, musu
lasale Manetualain, fo Ana naketu sila dede'an,
nae, sila sala, do, ta. 20 Lamatuak Heti-heun ndia
natudu, nae, ita basa nggata tao salak. Huu ndia
de ta hambu hataholi esa boe, fo bisa kokolak,
nae, "Lamatuak kee-dede nala au dadik hataholi
dale ndoos." Ma ta hambu hataholi esa boe oo
kokolak nae, "Au tao tungga basa Ndia Heti-
heun."✧

*Ita musu tamahale neu Lamatuak Yesus dei, bei
fo Manetualain kee-dede nala ita fo hataholi dale
ndoos*

21 Boso mamanggonggoak la'eneu Lamatuak
hihiin, fo natudu dalak, suek ita bisa talolole

✧ 3:14 Sosoda Koa-kio kala 10:7 ✧ 3:17 Yesaya 59:7-8 ✧ 3:18
Sosoda Koa-kio kala 36:2 ✧ 3:20 Sosoda Koa-kio kala 143:2;
Galati 2:16

bali to Ndia. Teteben na, ita bisa talolole to Ndia, ta huu ita tungga Ndia Heti-heun. Te Ndia Heti-heun mesa kana nana sulak leondiak, ma Ndia mana kokola lele ulu nala lafada leondiak nai Lamatuak Susula Malalaon. ²² Manetualain kee-dede nala ita hataholi dale ndoos, ma mana malole no Ndia, neu faik fo ita tamahale neu Yesus Karistus. Ndia ta mete matak, te Ana tao leondiak neu basa hataholi fo mana mamahelek neu Yesus leondiak.☆

²³ Te basa hataholi la tao salak. Huu ndia, de hataholi mana soba-soba tao aok malole no Lamatuak, ta bisa nandaa no Lamatuak Heti-heun, fo ana seli ndia. ²⁴ Mae leondiak, tehoo Manetualain mesa kana natudu Ndia dale malolen, ma naketun nae, ita ta sala so. Ana simbok nala ita leondiak, huu Yesus Karistus soi nala ita so, neme ita sala-singgo nala mai.

²⁵⁻²⁶ Manetualain tudu nala Yesus so, fo dadik tunu-hotuk fo bae ita hutan, suek koka heni ita sala nala. Tehoo ita musi tamahale neu Ndia, tae, Ana tanggon nala ita huhukun. De, daan faa henin, ma Ana mate nggati ita. No leondiak, na Manetualain natudu nae, hata fo Ana naketun ndia so, tetebes. Makahulun, Ana nggaleloak nalan seli, boe ma Ana hele fo koka heni sala-singgo kala, fo hataholi la ala taon nai lele uluk so. Tehoo mete ma Ana ta huku hataholi kasala kala, na, Ndia ta ndoos. De Ana soi dalak, fo ela Yesus Karistus bisa lemba nala ita hataholi kasala kala, sala-singgo nala huhukun. Hatematak ia, Ana natudu basa hataholi la, nae, Ana tao ndoos nakandondoo henin. Boe ma basa hataholi kasala kala fo lamahale neu Yesus, na

☆ **3:22** Galati 2:16

Ana naketu nalan fo kee-dede sala leo hataholi dale ndoos.

²⁷ De, leobee? Fama ei dudu'a mae ei bisa kokolak koaok, huu Lamatuak simbok nala ei so do? Ta bisa! Ndia ta bisa natudu Heti-heuk esa, fo tao ei malole mia Lamatuak. Boso dudu'a mae, Lamatuak bisa simbok ei, huu ei tao dede'a malole. Kada ita bisa tatudu Heti-heuk fo nae, Manetualain simbok nala ita, huu ita tamahele teu Yesus. Leondiak leo!

²⁸ Huu ndia de hatematak ia, ita bubuluk so, leoiak: hataholi malole no Lamatuak, huu lamahele neu Ndia, te ta huu kada ala tao tungga Ndia Heti-heun.

²⁹ Naa, au sangga atane leoiak: Manetualain simbok kada hataholi Yahudi, do Ndia boe simbok hataholi fe'e kala? Tetebes! Ana simbok basa hataholi la.

³⁰ Te Manetualain ndia, kada esak. Ma kada dala kisak, fo Ana simbok ita hataholi, fo bisa malole to Ndia. Ana bisa malole no ita, huu ita tamahele teu Karistus. Dalak ndia, feen neu hataholi Yahudi, ma hataholi ta Yahudi la boe.✧

³¹ De, au sangga atane leoiak: mete ma ita tamahele teu Lamatuak, na koka heni Ndia Heti-heun do? Ta! Teteben, na ndia tao natetu Ndia Heti-heun.

4

Conto neme ba'i Abraham. Fo ana malole no Lamatuak, huu namahele neu Ndia

¹ De, ita bisa ha'i natutuduk teme hataholi Yahudi la bei-ba'in Abraham sodan mai, ndia

✧ **3:30** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 6:4; Galati 3:20

natudu ita fo bisa malole to Lamatuak, kada nesik tamahele teu Karistus.

² Ita bubuluk so, faik fo Manetualain kee-dede nala Abraham dadik hataholi dale ndoos, ta huu Ana nita Abraham tatao malolen. Mete ma Manetualain kee-dede nala Abraham dadik hataholi dale ndoos tungga ndia tatao malolen, na ana bisa koao nai hataholi matan. Tehuu ita bubuluk tae, Abraham tao salak boe, de ana ta bisa koao nai Manetualain matan. ³ Tehuu nana sulak nai Lamatuak Susula Malalaon, nae,

“Huu Abraham ana namahele neu Manetualain, huu ndia de Lamatuak kee-dede nala ndia, fo hataholi dale ndoos, fo ana malole no Ndia”.[☆]

⁴ Naa, hataholi mana tao ues, na ana simbo ndia nggadin. Nggadin ndia ta doi parsen, tehuu doik fo malanggan ana nggati neu hataholi sosota-mamanggan. Te hataholi mana tao ues na hak ndia. ⁵ Naa, Lamatuak naena hak fo nae, hataholi fo namahele neu Yesus Karistus, na bisa ana malole bali no Ndia, mae makahulun hataholi ndia tao salak so, ma tana mbali Lamatuak. Ta hambu dede'ak esa fo hataholi bisa taon, fo ana malole no Lamatuak. Te, hataholi musi namahele neu Yesus Karistus, bei fo Lamatuak kee-dede ndia, leo hataholi dale ndoos, ma Ana simbok nala ndia.

⁶ Mane Dauk boe nafada, nae, hataholi fo dalen namahoko neu ledoeik Manetualain kee-dede sala, nae, sila ndia, hataholi dale ndoos, mae tala tao hata esa boe. Te Dauk sulak, nae:

⁷ “Mae hataholi la ia la'olena Lamatuak Hetiheun,

[☆] **4:3** Tutuik la'eneu Sososan 15:6; Galati 3:6

tehuu Ana koka heni sila sala-singgo nala so.
 Huu ndia, de sila ndia mana hambu
 nanalak no'un seli!

Hataholi mana tao manggalau kala,
 Lamatuak nafalende heni sila sala-singgo
 nala.

⁸ Te mete ma Lamatuak ta hingga hataholi la
 sala-singgo nala,
 na hataholi la sila hambu nanalak tetebes!"[✧]

⁹ Naa, fama ei dudu'a mae, kada hataholi
 Yahudi la nana sunat, fo bisa hambu nanalak,
 na ala malole lo Lamatuak hetu? Ma hataholi
 nusa fe'ek fo ta nana sunat, na ta bisa hetu?
 Taa! Dudu'a leondiak, sala ndia! Huu ndia, de
 ai fee nasanenedak neu ei, mae, huu Abraham
 namahele neu Lamatuak, de Lamatuak kee-dede
 nala ndia, hataholi dale ndoos, ma ana malole
 no Ndia. ¹⁰ Faik bee ndia fo Lamatuak kee-dede
 nala Abraham leondiak? Ledoeik ana sunat so,
 do ledoeik ana bei ta sunat? Teteben, na ta faik
 ndia ana sunat basa so, tehuu faik fo bei ta sunat.

¹¹ Tetebes! Faik fo Abraham bei ta sunat,
 te Manetualain kee-dede nala ndia so, hataholi
 dale ndoos fo ana malole no Lamatuak. Doo-
 doo, bei fo ana sunat fo dadik tanda nae, ndia
 ana dadik hataholi kamahelek neu Manetualain.
 No leondiak de Abraham soi dalak neu basa
 hataholi kamahele kala neu Manetualain. Te
 Lamatuak simbok basa hataholi fo lamahale neu
 Ndia, fo ala malole lo Ndia, mae ala sunat,
 do ta.[✧] ¹² Abraham soi dalak fee ita hataholi
 Yahudi nana sunat. Ta huu ai nana sunat, tehuu
 ai mamahale neu Karistus, sama leo Abraham

[✧] **4:8** Sosoda Koa-kio kala 32:1-2 [✧] **4:11** Tutuik la'eneu
 Sososan 17:10

namahele neu Lamatuak, neu faik fo ana bei ta sunat.

Mete ma ita tamahela neu Manetualain, na ita simbok hata fo Ana heluk ndia

¹³ Manetualain mba'a heheluk no Abraham, ma ndia numbu-sadun, nae, doo-doo te daebafok katematuan dadik sila pusakan. Lamatuak helu leondiak, huu Abraham namahele neu Ndia, basa de Lamatuak kee-dede nala ndia, nae, hataholi dale ndoos, fo ana malole no Ndia. Tehuu Lamatuak ta helu leondiak, huu Abraham tao tungga Ndia Heti-heu nala.*

¹⁴ Hataholi ta bisa simbok nala Lamatuak pusakan fo Ndia heluk nesik Ndia Heti-heun. Mete ma leondiak, na ita namahehelen neu Ndia hehelun sosoan ta boe.* ¹⁵ Lamatuak Heti-heun nai bee, na nai ndia hambu hataholi la'olena Heti-heuk ndia. Ma mete ma hataholi la'olena Heti-heuk ndia, na Lamatuak huku sala. Ma mete ma Lamatuak Heti-heun ta nai ndia, na, neu ko ta hambu hataholi fo la'olena Heti-heuk ndia.

¹⁶ Huu ndia de ita musi tamahela teu Ndia. Te namahehelek sosoan lena basa-basan. Te Lamatuak nau natudu hiak-hiak Ndia dale malolen neu hataholi fo namahele neu Ndia. Ma mete ma ita tamahela teu Ndia, fo sama leo Abraham, na neu ko ita simbo hata fo Ana heluk ndia, mae ita hataholi Yahudi mana to'u Lamatuak Heti-heun do, hataholi ta Yahudi boe. De, ita basa nggata fo kamahelek, sama leo Abraham numbu-sadun.*

¹⁷ Nai Lamatuak Susula Malalaon, na, Ana helu neu Abraham so, nae "Au tao o dadik neu

* **4:13** Tutuik la'eneu Sososan 17:4-6; 22:17-18; Galati 3:29

* **4:14** Galati 3:18 * **4:16** Galati 3:7

hataholi nusak no'uk bei-ba'i nala". Abraham namahele neu Manetualain. Boe ma, doo-doo te Manetualain tao Ndia hehelun dadi. Ndia boe, Ana tao nasoda falik hataholi mana matek. Ndia kada Ana kokolak, fo hata bei ta, na ana dadi leo.✧

18 Sama leo nana sulak nai Susula Malalaok, nae, "Numbu-saduk makadotok, dei fo leme o mai". Huu ndia de, Abraham namahele neu Lamatuak, ma nahani mbea-mbea Ndia, mae ndia anan bei ta. De, Lamatuak tao nala ndia fo dadik neu "hataholi nusak no'uk numbu-sadun".✧ 19 Abraham namahele teas neu Lamatuak, mae ana bubuluk ndia ao-inan lasik, fo teun natun esa so. Ma Sara anamanan namatuu so, ma ndia boe namalasi so.✧ 20 Tehuu Abraham namahehelen ta nanggongga fa boe. Ana dudu'a nae, Lamatuak bisa tao natetu Ndia hehelun. Ndia namahehelen boe natea, neu ledoeik ana so'u dema-demak Lamatuak naden. 21 Abraham namahele tebe-tebe, nae, hata fo Lamatuak heluk ndia so, na Ana nabe'i tao tunggan. 22 Huu ndia, de Manetualain kee-dede nala Abraham, dale ndoos fo malole no Ndia.

23 Tehuu Lamatuak Susula Malalaon nae, Lamatuak tana hingga leondiak kada neu Abraham mesa kana, 24 tehuu Ana fee ita boe! Te mete ma ita tamahele neu Ndia, na Ana kee-dede nala ita fo dale ndoos fo ita malole to Ndia. Lamatuak tao nasoda falik Yesus fo ita Lamatuan neme Ndia mamaten mai. 25 Yesus maten, huu ita tatao salan. Basa boe ma Ana nasoda fali, de soi dalak, fo suek ita tatutik seluk

✧ 4:17 Tutuik la'eneu Sososan 17:5 ✧ 4:18 Tutuik la'eneu Sososan 15:5 ✧ 4:19 Tutuik la'eneu Sososan 17:17

to Manetualain.✧

5

Hataholi bisa malole no Manetualain, na sadi ala lamahele neu Yesus Karistus

¹ Huu ita tamahela teu Manetualain, de Ana kee-dede nala ita dadik hataholi dale ndoos. Boe ma ita dale nala dadik malalaok so, neu Manetualain, huu ita Lamatuan Yesus Karistus, fo Manetualain haituan mai, suek Ana soi dalak, fo ita bisa mole-dame to Ndia. ² Karistus natudu Ndia dale malolen neu ita leondiak, huu ita tamahela teu Ndia dei. Huu ndia de ita dale nala bisa latea. Ma lamahoko, huu ita bubuluk tae, neu ko Lamatuak sangga so'u nala ita, fo tameda tungga Ndia malolen.

³ Mae ita hambu toto'ak mata-matak, tehoo ita dale nala lamahoko lakandoo. Te ita bubuluk tae, ita tanoli teme toto'ak mai, dei fo ita bisa takatataka. ⁴ Mete ma ita takatataka nai to'a-taak, na ndia tao nala ita ta tuda, ma ita sodan tao namahoko Lamatuak dalen. Mete ma ita sodan matea lena leondiak, na ndia tao nala ita namahehelen ana boe natea, nae, dei fo Lamatuak nau natudu Ndia dale malolen neu ita. ⁵ Mete ma ita tamahehelen tean leondiak, na ita ta mae. Te Lamatuak fee ita Ndia Dula Dale Malalaon, fo ita bisa bubuluk nai ita dale nala, tae, Ana sue ita nalan seli.

⁶ Ana natudu susuen leoiak: Ana haitua Karistus, fo Ana mate soaneu ita, mae ita sodan ta mana mbali neu Lamatuak, ma ita ta tabe'i tao neulalau ita aon fo malole to Lamatuak. ⁷ Dudu'a matalolole dei! Te kada hambu hataholi lumak lai daebafok ia fo nau mate nggati ndia nonoo

✧ 4:25 Yesaya 53:4-5

dale ndoon. Fama hambu hataholi luma ala nau mate nggati, fo tulu-fali hataholi dale malole.

⁸ Tehuu Manetualain natudu Ndia susuen fo ana seli neu ita. Huu, faik fo ita bei tao salak, de Karistus mate nggati ita.

⁹ Manetualain kee-dede nala ita, fo dale ndoos, ma malole to Ndia, huu Karistus tao nafaa daan, fo Ana mate nggati ita. Naa te, mete ma hambu hataholi ana tao salak, na Lamatuak luli. Tehuu Karistus tao leondiak, na ita mana tao salak, ta hambu huhukuk bali.

¹⁰ Makahulun ita mana musuk to Lamatuak. Tehuu Lamatuak Ana bonggi kisan maten, fo tao makasufu Manetualain dalen, suek ita bisa mole-dame to Ndia. De, hatematak ia, ita ta mana musuk, tehuu ita talole seluk so. Karistus nasoda fali, huu ndia de neu faik daebafok babasan Ana tao nasoda ita, fo suek ita ta hambu huhukuk ndia bali. ¹¹ Ta kada leondiak! Ita dale nala bisa lamahoko, tae, “Lamatuak ndia, Ana seli!” huu ita nanamba'ak to Ndia. Ita bisa dadik teu Ndia hataholin, huu ita Lamatuan fo Yesus Karistus, mate nggati ita so, fo tao ita mole-dame to Manetualain.

Mete ma ita takasasama Adam no Karistus, na hambu sama, ma mana fe'ek

¹² Neme lele uluk mai, na hataholi sososak ndia ba'i Adam, fo ana mulai tao salak. Huu ndia, de Manetualain ta ela ndia nasoda nakandoo. Basa de, mulai neme faik ndia, basa hataholi manai daebafok ia, tao salak tungga leondiak. Ma huu ala tao salak sama leo ndia, de sila basa sala boe ala musi mate leondia. ¹³ Lele uluk, fo faik

✧ 5:12 Tutuik la'eneu Sososan 3:6

Manetualain bei ta nakonda Ndia Heti-heu nala, hataholi la tao salak nai daebafok katematuan. Tehuu Heti-heuk bei ta, de ta hambu hataholi sala nala nana hinggak. ¹⁴ Neme ba'i Adam mai losa ba'i Musa, simbok Lamatuak Heti-heun, de neu ko basa hataholi la musi mate. Mae sila ta la'olena Lamatuak palendan, fo Ana feen neu Adam, tehuu ala bei tao sala fe'ek mata-matak. Huu ndia, de ala musi mate, sama leo Adam boe.

Naa, mete ma ita takasasama ba'i Adam no Lamatuak Yesus, na hambu sama, ma hambu fe'ek. Te Adam boe sama leo salaok esa, fo ana natudu Yesus mata'aon, de, neu ko ana sadu mai. ¹⁵ Tehuu Adam tatao salan, ta sama leo Yesus tatao malolen neu ita. Te hataholi esak fo Adam ia, la'olena Lamatuak palendan. Huu ndia de basa hataholi la musi mate. Tehuu Hataholi esak ia bali, fo ndia Yesus Karistus tao malole mata-matak fee ita, ma ta nahani hataholi bala Ndia malolen. Hataholi esak ndia tataon dai neu basa hataholi la, te Lamatuak nahiik tao malole fee ita. ¹⁶ Manetualain fee ita ndia, na fe'e no salak fo Adam tataon ndia. Faik fo ana tao salak, boe ma Manetualain naketun nae, "O sala so. De, o musi hambu huhukuk!" Tehuu mae hataholi tao salak makadotok, huu Manetualain palisak basa hataholi soda nala, tehuu Ana bei nau natudu Ndia dale malolen, de naketu nae, "Au kee-dede ala o ta kasalak. De, hatematak ia o makambo'ik, ma o ta hambu huhukuk so bali. Mai fo malole seluk mua Au!" ¹⁷ De, hataholi esak, fo Adam ia, tao salak, huu la'olena Manetualain palendan. Huu ndia de, hatematak ia, basa hataholi musi mate. Tehuu Hataholi esak ia bali, fo Yesus Karistus, tatao malolen, de ita bisa malole to Manetualain. Ndia sama leo Ana fee hiak ita

buas esa. Ana nau fee hada-holomatak neu ita fo ita bisa tasoda sama leo ita dadik teu Manek nonoo nala.

¹⁸ De, hataholi esa tao salak, na ana soi dalak, fo basa hataholi la musi nana husik leme Manetualain matan mai. Tehuu neme Hataholi esak ia bali tataon tetebes, fo Ana soi dalak, suek basa hataholi la, bisa malole bali lo Manetualain, de lasoda tebe-tebe lo Ndia. ¹⁹ Au hihing leoiak: Adam ndia, na hataholi esa fo ta nau namanene neu Manetualain, boe ma ana la'olena Ndia palendan. Ma hataholi no'uk boe tungga tao salak sama leo ndia. Boe ma Yesus ndia, fo Hataholi esa fo namanene neu Manetualain, de Ana tao tungga Ndia hihii-nanaun. Ndia ndia soi dalak, suek hataholi no'u kala bisa malole fali lo Manetualain.

²⁰ Manetualain nakonda Ndia Heti-heun neu ba'i Musa, fo hataholi la bubuluk tebe-tebe, bee ndia sala. Tehuu nai sudi bee hataholi salan boe namano'u, de nai ndia boe oo, Manetualain natudu Ndia dale malolen no'uk boe. ²¹ Makahulun, manggalauk manai hataholi dalen, naena koasa fo ana heti sala, losa ala tao salak, fo nenenin huku mate. Tehuu hatematak ia, tatao malole fo ita Lamatuan Yesus Karistus taok ndia, na Manetualain paken, fo natudu Ndia dale malolen neu ita. Ma tatao malole ndia, naena koasa fo heti ita, de ita malole to Ndia takandongoo henin.

6

Ita musi la'o ela ita sala nala, fo tasoda tungga Lamatuak hihii-nanaun

¹ De, hatematak ia sangga mae hata bali? Fama ei dudu'a mae, “Lamatuak nafalende heni ita sala nala so, huu Ndia dale malolen. Huu ndia de malolenak ita tao salak takandoo, fo ela dei fo Lamatuak natudu Ndia dale malolen lenalenak neu ita”. ² Ta dadi! Ta nandaa, mete ma ita tao salak takandoo, huu ita taketun so, tae, ita tasadea la'o ela ita sala nala. Huu ita ta nanamba'ak to manggalauk ndia so bali, na ndia sama leo ita mate so. Te hataholi mana matek so, na tana bisa tao salak bali, hetu? Mete ma ita mate leondiak so, na talobee fo ita bisa tao salak bali? Ta bisa hetu?

³ Fama ei ta bubuluk, mae, faik fo ita salani, na ndia dadik tanda, nae ita la'o ela ita soda laan, fo dadik neu hataholi beuk, fo nanamba'ak no Yesus Karistus. Ndia sama leo ita mate no'u to Ndia. ⁴ Faik Karistus maten, de ala latoin. Boe ma faik ita salani, na, ndia sama leo ita mate so, fo la'o ela soda laak, de ala latoi ita. Naa, Manetualain pake Ndia koasan fo ana seli ndia, suek Ana tao nasoda falik Karistus neme Ndia mamaten mai. Amak Manetualain boe, nahiik ita simbok Ndia koasan ndia, suek tasoda fali, fo dadik hataholi beuk.☆

⁵ Huu ndia sama leo, ita mate no'u to Yesus. De, ita fo nanamba'ak to Ndia, neu ko neu faik daebafok babasan ita tasoda fali teme mamates mai, sama leo Ndia nasoda fali.

⁶ Makahulun, ita dadik hataholi mana tao salak mata-matak. Tehuu ita soda laan ndia, nakalulutuk basan so, sama leo ala mbaku mate ita nai ai ngganggek sama-sama to Karistus. Hatematak ia, manggalauk manai ita dale nala,

☆ 6:4 Kolose 2:12

ta naena koasa so fo ana heti ita bali. Hatematak ia, ita ta nanamba'ak sama leo ata, fo ta naena hak fo hele tao hata. Manggalauk nai ita dalen dale ta bisa nakaseti ita tao salak bali. ⁷ Mete ma hataholi maten so, na ndia nakambo'ik so hetu? Ta hambu esa boe, fo bisa nakaseti ndia tao salak bali.

⁸ De, huu ndia sama leo ita mate no'u to Karistus, na ita tamahele, tae, ita boe neu ko ita tasoda takandondoo henin to Ndia. ⁹ Ita bubuluk tae, huu Karistus nasoda fali neme Ndia mamaten mai, de Ana ta mate seluk bali. Te ta hambu hata esa bali naena koasa, fo ana tao nisa Ndia. ¹⁰ Makahulun, Ana mate la'i esa so, fo Ana koka heni salak koasan. Tehuu hatematak ia, Ana nasoda, fo natudu hada-holomata neu Manetualain.

¹¹ Ei musi taok ei ao mala leondiak boe. Nonook leo ei mate so, huu ndia de salak ta naena koasa neu ei bali. De, hatematak ia, ei musi masoda fo matudu hada-holomata neu Manetualain, huu ei bei nanamba'ak mia Yesus Karistus.

¹² Boso ela manggalauk manai o dalem naena koasa, fo suek ana heti o, de kada o tungga o aom hihii-nanaun, fo tao manggalau kala. Te neu ko o mate. ¹³ Ma o boso tao dede'a ta ndoos, te salak ndia. Tehuu kada fee o ao-inam neu Manetualain, fo Ana heti o. Nonook leo o mate so, de o masoda fali. De pake o ao-inam tema-tema, fo tao dede'a ndoos neu Manetualain. ¹⁴ Boso ela salak bisa heti ei, sama leo salak dadik neu ei malanggam. Hatematak ia, ei boso masoda tao tungga Musa heti-heun fo ei bisa malole fali mia Manetualain. Te ei masoda no ndoos, huu Manetualain natudu Ndia

dale malolen neu ei. De, hatematak ia, Ndia dale malolen heti ei.

Ita dadik sama leo ata, fo tao ues tungga Lamatuak hihii-nanaun

¹⁵ De, leobee? Fama ei dudu'a mae, “Huu ita ta nanamba'ak to Musa Heti-heun bali, de ita tao salak takandoo. Te Manetualain bei nau natudu Ndia dale malolen neu ita!” Ei dudu'am leondiak hetu? Au afada ei baa! Sala ndia!

¹⁶ Au ha'i natutuduk neme malanggan no atan. Mete ma ei fee ei ao-ina heheli mala fo tao ues fee hataholi esa, na, ei musi mamane ndia, ma tao ues tungga ndia hihii-nanaun. Huu ndia ndia, ei malanggam. Ma ei ia, ndia ata nala. Leondiak boe, de ei bisa hele fo tungga bee. Tehuu ei bisa hele fo tao salak, boe ma ei dadik salak atan. Tehuu mete ma ei hele leondiak, na ei tao ei aom dook mia Manetualain. Te ei bisa hele fo tao ndoos, ma dadik ata fo tao tungga hata fo Manetualain nadenu ei. Mete ma ei hele leondiak, na, ei bisa malole mia Ndia!

¹⁷ Makahulun, na ei ela salak heti ei, tehuu hatematak ia, ei mamane neu ei dalem dale, fo tao tungga hata fo hataholi salani kala ala lanoli ei. Huu ndia de au oke makasi neu Manetualain. ¹⁸ Huu Lamatuak nakambo'ik ei mima salak koasan mai, losa salak ta heti ei bali. De, hatematak ia, dede'a ndoos ndia heti ei.

¹⁹ Au kokolak ia, pake natutudu basa faik neme malanggan no atan, fo suek lofoanak ei malelak au hihiing. Makahulun ei fee ei ao mala dadik ata fo tao salak, de Musa Heti-heun nae, ei dadik manggenggeok. Tehuu hatematak ia, ei musi fee ei ao mala dadik ata fo kada masoda tao ndoos, fo neni ei dadik malalaok nai Manetualain matan.

²⁰ Makahulun, faik fo kada ei mamananene, ma tao tungga salak hihiin-nanaun, ei ta paluu mamananene, ma tao tungga ndoon. ²¹ Naa, au sangga atane leoiak: Ei hambu buna-boa nanala hatak malole neme ei tataom ndia? Ta hambu hetu? Naa te, buna-boak fo ei hambuk ndia, na, kada ana tao nala ei mae. Huu ei tatao kasalan ndia, de sasai-main, Manetualain heok nasadea ei.

²² Tehuu hatematak ia, Manetualain nakambo'ik heni ei mima malangga laak mai, de ei boso tao salak bali. Hatematak ia, ei musi dadik neu Manetualain mana tao uen. Ndia sasai-main, na dei fo ei dadik malalaok neu Ndia, ma hambu soda tetebes fo ta namaketuk.

²³ Te ledoeik ita tao salak, na ndia nggadin hata, de Manetualain heok nasadea ita losa dodoon neu. Ita mate so! Tehuu Manetualain sadia dala kaluan esa neu ita. Te Ana nau fee hiak ita soda ndoos fo ta namaketu. Ma ita hambu sodak ndia, mete ma ita maso dadik neu ita Lamatuan Yesus Karistus hataholi nala.

7

Hoholo-lalanek heti-heun ta naena hak so, mete ma hataholi maten so

¹ Tolanoo nggalei! Hatematak ia, au kokolak ua ei, fo mana malelak hoholo-lalanek heti-heu nala. Leoiak: mete ma ei bei masoda, na, hoholo-lalanek heti-heun naena hak fo heti ei. Tehuu mete ma ei mate so, na hoholo-lalanek heti-heun ta naena hak fo heti ei so bali.

² Au ha'i conto neme sao touk ma sao inak heti-heun mai. Mete ma inak esa sao tungga heti-heuk, na dua sala sao losa mate. Tehuu mete ma sao toun maten so, na, ina falu ndia ta

nanamba'ak no het-heuk ndia so bali. Ndia bole sao seluk. ³ Tehuu mete ma ana sao no hataholi fe'ek, naa te sao toun bei kasodak, na, tungga het-heuk na ana hohongge ndia so. Tehuu, mete ma saon maten so, na het-heu sasaok ta la'e ndia so bali. Ana nakambo'ik ndia so. Boe ma, mete ma ana sao hataholi fe'ek, na, tungga het-heuk, ana ta hohongge ndia.

⁴ Leondiak boe, no ei kamahele kala! Karistus maten so. Ndia sama leo ei boe, mate no'u mia Ndia, ma la'o ela ei soda laam. Boe ma hoholo-lalanek het-heun ta la'e neu ei so bali. Hatematak ia, ei makambo'ik mima Het-heuk ndia, ma nanamba'ak mia Karistus, fo mana masoda falik neme Ndia mamaten mai so. Dede'ak ia, sama leo ina falu mana sao seluk. Dede'an ta so. De, hatematak ia, basa hata fo ei taok ndia, soaneu Manetualain.

⁵ Te makahulun, ita kada tao tungga ita aon hihii-nanaun. Huu ita talelak het-heuk, de ndia tao nala ita tahiik soba la'olena het-heu kala sila, fo tao dede'a ta ndoos. Naa! Ita salan ndia, tao nala Manetualain heok nasadea ita. ⁶ Makahulun, ita musi tao tungga het-heuk. Tehuu hatematak ia het-heuk ndia ta la'e ita bali, te ita mbo'i heni ita soda laan so. Tungga dala laak hihii, na, Musa het-heun fo nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon nanamba'ak no ita. Tehuu tungga dala beuk hihii, na, ita takambo'ik teme Het-heuk ndia mai so. Te Manetualain Dula Dale Malalaon het ita! Huu ndia de, hatematak ia, ita kada tao ues soaneu Manetualain.

Musa Heti-heun natudu manggalauk manai ita dalen

⁷ De, ita sangga tae hata? Fama ita dudu'a tae, “Heti-heuk fo Manetualain fee neu Musa ndia, sala!” Ta! Te kada Manetualain Heti-heun bisa tulun au fo bisa bubuluk basa dede'a ndoos, do ta ndoos. Natutuduk leo hoholo-lalanek esa nae, “Boso mahiik ha'i mala hataholi hatan”. Tehuu neme bee mai au bubuluk ahiik mata leondiak sala, mete ma au ta bubuluk ndia hoholo-lalanen? Ta bisa!✧ ⁸ Tehuu heti-heuk ndia boe fo le'a-nole manggalauk manai au daleng, losa au ahiik soba la'olenan, fo ndia au ahiik ha'i ala hataholi fe'ek enan mata-matak. Mete ma ta hambu heti-heuk fo ka'i, na salak manai hataholi dalen ta naena koasa fo heti hataholi.

⁹ Nai au soda makahulung, au ta bubuluk Manetualain Hoholo-lalanen. Doo-doo, bei fo au bubuluk Ndia Hololo-lalanen, ma faik au ameda ae, au la'o lena Hoholo-lalanek ndia, ma tao salak. Faik au tao salak leondiak, na, au hambu huhuku mates. ¹⁰ Boe ma au daleng nakalulutuk, te au bubuluk ae, au mesa nggau ta bisa malole ua Manetualain, huu kada tao tungga Ndia Hoholo-lalanen. Au andaa hambu Manetualain nasan, fo ndia huku mate, huu au la'olena Ndia Hoholo-lalanen. Naa te, Hoholo-lalanek ndia nana taok, fo suek tao nala hataholi bisa lasoda ndoos. Tehuu soaneu au, Hoholo-lalanek ndia tao nakalulutu au, de tao nala Manetualain nasadea au. ¹¹ Hoholo-lalanek ndia memak natudu dala soda tetebes. Tehuu hambu manggalauk nasoda nai au daleng dale, de au kedi seluk au ao heheling, fo dudu'a ae, au bisa

✧ **7:7** Kalua neme Masir mai 20:17; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:21

malole ua Manetualain, sadi au tao tungga Ndia Hoholo-lalanen. Boe ma, leo bali Hoholo-lalanek ndia mesa kana tao, losa Manetualain nunute au, ma ta nau nakabubua no au.✧

¹² De, mete ma isinaak hataholi lae, “Heti-heuk fo Manetualain fee neu Musa ndia, sala”, na, au ataa ae, “Ta! Lamatuak Heti-heun ndia malalaok!” Ma basa palenda manai Heti-heuk ndia, malalaok tebe, ma malole boe.

¹³ Fama ei dudu'a boe, mae, Hoholo-lalanek ndia tao nala Manetualain heok nasadea au hetu? Ta! Te mae au bubuluk hoholo-lalanek ndia, tehoo au bei mbali manggalauk fo manai au daleng, losa au tao sala-singgok. Naa, au tatao salang ndia, tao nala Manetualain heok nasadea au. Hoholo-lalanek memak malole, te ndia natudu dede'a manggalau kala, fo tao nala ita taelak dook teme Manetualain mai. De, faik fo Manetualain natudu dala sodak ndoos, na Hoholo-lalanek ndia tao manggaleledo, nae, dede'a manggalauk manai ita dale nala ndia, ta malole.

Dede'a malole ma dede'a manggalauk latimba ao lai ita dale nala

¹⁴ Ita bubuluk, Hoholo-lalanek fo Manetualain feen neu ba'i Musa, konda neme Manetualain Dula Dalen mai. Tehoo au kada hataholi basa faik, fo au daleng ta matea. De au mbali dede'a manggalauk manai au daleng fo kabook, losa au tao sala-singgok. Ndia sama leo salak dadik neu au malanggang, ma au dadik neu sala-singgok atan. ¹⁵ Au amanggonggoak. Au ta bubuluk hata fo au taon. Te au ta tao tungga hata fo

✧ **7:11** Tutuik la'eneu Sososan 3:13

au sangga taon. Tehuu au tao tungga hata fo au ta nau tao tungga sana.✧ ¹⁶ Mete ma au tao tungga hata fo au ta nau tao sana, na au manaku, ae, Manetualain Hoholo-lalanen ndia, ndoos. ¹⁷ De, au ta ndia heti au ao-ina heheling. Te manggalauk fo mana masoda nai au daleng dale ndia ana heti au!

¹⁸ Au bubuluk so, ae, ta hambu dede'a malole nai au daleng. Te au ia, hataholi dale manggalauk. Nau do ta nau, au ta bisa akaseti au aong fo tao ndoos. Au nau tao dede'a ndoos. Au nau, tehuu ta dadik ndos! ¹⁹ Te au ahiik tao malole, tehuu au ta tao sana. Ma au ta nau tao manggalauk, tehuu kada au taon! ²⁰ Naa! Mete ma au tao tungga hata fo au ta nau taon, na ndia ta huu au mesang, tehuu manggalauk fo nasoda manai au daleng dale.

²¹ Ndia natudun leoiak: mae au nau tao dede'a malole, tehuu manggalauk manai au daleng ndia ana laban. ²² Naa te, au daleng namahoko nalan seli, mete ma au dudu'a la'eneu Manetualain Hoholo-lalanen. ²³ Tehuu, nonook leo hambu koasa nai au daleng dale ndia fo ana tao nakalulutu au. Te au ahiik sangga tao malole, tehuu tana dadi. Ndia nonook leo koasa fo manai au daleng, ana humu nala au, fo ana nau nakaseti au fo kada tungga ndia. ²⁴ Awii, kasian ei! Au ia hataholi mana doidosok! See bisa nakambo'ik au neme koasa manggalauk mana masoda nai au daleng, fo tao nala Manetualain nunute au, losa Ana heok nasadea au?

²⁵ Tehuu, awii! Manetualain mesa kana soi dalak so fo mbo'i heni au! Makasi no'un seli

✧ **7:15** Galati 5:17

neu Ndia, huu ita Lamatuan Yesus Karistus bisa nakambo'ik au!

De, mete ma au asoda fo tiadea neu au aong, na au doidoso. Mae au ahiik tao tungga basa Manetualain Hoholo-lalanen, tehoo hambu koasa manggalauk manai au daleng ana fufudi au, fo tao salak akandondoo henin.

8

Ita bisa tasoda ndoos, mete ma ita nanamba'ak to Manetualain Dula Dalen

¹ De, Manetualain ta huku hataholi nanamba'ak no Yesus Karistus! ² Te hambu dede'a kasosoak dua: kaesan, mete ma ita nanamba'ak to Yesus Karistus, na Manetualain Dula Dalen fee ita koasa, fo bisa tasoda ndoos. Kaduan, dede'a manggalauk manai ita dalen fufudi ita, fo tao salak. Basa boe ma, mete ma ita tao salak, na Manetualain nunute ita, de Ana heok nasadea ita. Naa, mete ma ita hambu Manetualain Dula Dalen, na, Ana mbo'i heni ita teme sala-singgok koasan mai.

³ Mae ita tao tungga Manetualain Hoholo-lalanen, te ndia ta bisa nakambo'ik ita teme sala-singgok koasan mai, huu ita kada hataholi basa faik, fo tao salak takandoo. Tehoo Manetualain soi dala kaluan. Te Ana haitua Ana hehelin, fo dadik neu hataholi basa faik sama leo ita. Mae ita hataholi basa faik fe'ek fo tao sala-singgok mata-matak, tehoo Yesus mesa kana ta tao nitak sala-singgok hata-hata. Lena-lenak bali, Ana dadik tunu-hotuk, fo koka heni hataholi sala-singgong. ⁴ Manetualain haitua Karistus so, fo Ana mate, suek ita bisa tao basa dede'a ndoos, tungga

Manetualain Hoholo-lalane nala. De hatematak ia, ita tao dede'a tetebe sala, tungga Manetualain Dula Dalen hihii-nanaun, ma ta tao tungga ita mesa nggata hihii-nanaun bali.

⁵ Hataholi fo ala lasoda tungga sila hihii-nanau heheli nala ndia, na soda leondiak huu ala lalelak kada dudu'a dede'a manggalauk lakan-dondoo henin. Tehuu hataholi fo lasoda tungga Manetualain Dula Dalen hihii-nanaun, na sila kada lalelak dudu'a dede'a kala fo tao namahoko Manetualain Dula-dalen. ⁶ Mete ma dede'a manggalau kala heti hataholi dudu'a-a'afin, na ndia sama leo hataholi ta nau namanene Manetualain Dula-dalen, huu ndia de tungga Manetualain, ndia dalen kamates so. Tehuu mete ma Manetualain Dula-dalen heti hataholi dudu'an, na, nasoda ndoos, ma ndia dalen ndoo-ndoo.

⁷ Ita hataholi hihii-nanau heheli nala nalaba nalan seli neu Manetualain hihii-nanaun. De, ita ta bisa takaseti ita aon fo tamanene Manetualain, huu ita mesa nggata ta bisa. ⁸ Te mete ma hataholi hihii-nanau heheli nala heti sala, na nau do ta nau, ta bisa tao namahoko Manetualain dalen.

⁹ Tehuu ei ndia, hataholi fo ta masoda manggalauk tungga ei hihii-nanau heheli mala bali. Te, mete ma Manetualain Dula-dalen nasoda nai ei dale mala, na ei tao dede'a kala fo tao namahoko Ndia. (Mete ma Karistus Dula-dalen ta nasoda nai hataholi dalen dale, na ndia ta dadik Manetualain enan.) ¹⁰ Ei aombaan dei fo ana mate, huu makahulun ei tatao sala-singgo mala. Tehuu hatematak ia Karistus nasoda nai ei dale mala, de dei fo ei dale mala nasoda nakandoo, huu Manetualain kee-dede nala ei so,

fo hataholi dale ndoos sala, boe ma ei malole seluk mia Ndia. ¹¹ Te Manetualain ndia tao nasoda falik Yesus neme Ndia mamaten mai. De, mae ita mate, mete ma Manetualain Dula-dalen nasoda nai ita dale nala, na neu ko Ndia boe oo tao nasoda falik ita. Ndia ndandaan nae, Ana tao nasoda ita, sama leo Ana tao nasoda falik Karistus so.✧

Manetualain Dula-dalen nafada nae, ita dadik Lamatuak ana nala

¹² De leoiak, tolanoo nggalei! Ita kahutak. Ta hutak fo tasoda tungga ita hataholi hihii-nanaun, tehoo hutak fo tasoda tungga Manetualain hihii-nanaun. ¹³ Te mete ma ita tasoda tungga kada manggalauk manai ita dale nala, na, neu ko Manetualain nau heok nasadea ita, ma huku mate ita! Tehoo mete ma ita ela Manetualain Dula-dalen tao nakalulutu sala-singgok koasan manai ita dale nala, na bei fo ita bisa tasoda ndoos.

¹⁴ Hataholi fo lamanene neu Manetualain Dula-dalen fo Ana heti sala, na sila ndia, Manetualain ana nala. ¹⁵ Mete ma ita ela Manetualain Dula-dalen heti ita, na Ana ta tao ita dadik leo ata fo tasoda to bibiik. Makahulun, ita leondiak. Tehoo ita simbo tala Manetualain Dula-dalen fo heti ita, na ita bubuluk tae ita dadi Manetualain ana nala so. Huu ndia de neu ko Ana nau namanene, mete ma ita token, tae, “Ama bonggik ei!”✧

¹⁶ Ita dale heheli nala lafada, lae, ita dadik Manetualain ana nala. Ma Manetualain Dula-dalen boe nafada leondiak. ¹⁷ Mete ma ita dadik

✧ **8:11** 1 Korintus 3:16 ✧ **8:15** Markus 14:36; Galati 4:6

teu Manetualain ana nala, na ndia ndandaan, nae, dei fo ita simbo tala Ndia pusakan, huu Ana dadik neu ita Aman. Basa dei fo, mete ma Amak fee Anan fo Karistus pusaka, na ita boe simbo no'u to Ndia pusakan. Tehuu hambu dedeak esa bali: ita musi hambu doidosok sama leo Karistus boe hambu doidosok, fo ela Manetualain dei fo so'u dema-demak ita, sama leo Ana so'u dema-demak Karistus.✧

Neu ko Lamatuak so'u dema-demak ita

¹⁸ Tehuu tungga au, na doidosok fo ita hambun hatematak ia sosoan ta, mete ma takasasaman no dede'a namahokok fo neu ko Manetualain feen neu ita nai nusa-sodak. ¹⁹ Naa te, basa hata fo Manetualain taon nai lalai ma nai daebafok, lahani taa-taa, ma dokodoe fo nau lita Ana natudu Ndia ana tetebe nala, na, sila see. Te, Ana nau natudu sala no dale namahokok. ²⁰ Huu Lamatuak nakadadadik lalai ma daebafok no basa isi nala, fo tao tungga Ndia hihiiin. Tehuu ta dadi leondiak. Memak daebafok basa isi nala nau, tehuu tungga Manetualain hihii-nanaun, na Ana huku basa sala, ma ela sala lakalulutuk. Mae leondiak boe, tehuu bei hambu namahenak.✧

²¹ Hatematak ia, basa hata fo Manetualain taok ndia, lakalulutuk so, ma ta hambu dala kaluan. Tehuu dei fo, Manetualain nau mbo'i heni sala, fo ta lakalulutuk bali, tehuu ala dadik beuk ma neulauk, tungga Ndia hihiiin. Ndia boe nau so'u dema-demak Ndia ana nala, fo sila boe lakambo'ik leme makalulutu kala mai.

²² Te ita bubuluk so, tae, hambu to'a-taak no'uk ma doidosok nai daebafok ia. Neme makahulun

mai losa hatematak ia, basa hata fo Manetualain taok ndia, langgahuhu'u lameda hedis, neu faik fo lahani taa-taa fo Manetualain tao basan dadik beuk. Ndia sama leo inak nahohoo nameda hedis, fo neu faik nahani mbea-mbea fo sangga ana bonggi anan. ²³ Ta kada daebafok mesa kana nahani mbea-mbea tehoo ita boe oo tahani taa-taa leondiak. Manetualain fee nakahuluk Ndia Dula-dalen neu ita so. Mae leondiak boe tehoo ita bei tahohoo nai ita dale nala. Te ita tahehele taa-taa, fo tahani Manetualain so'u nala ita, dadik teu Ndia ana tetebe nala, ma mbo'i ita ao nala teme basa makalulutuk kala mai.✧

²⁴ Faik fo Manetualain tao nasoda ita, Ndia boe nafada, nae, dei fo Ana taon leobee. Tehoo hatematak ia, ita bei tahani taa-taa dede'ak fo bei ta dadi. Mete ma dede'ak fo ita tamahenak dadi so, na ita ta paluu tahani so bali. Huu hataholi ta nahani taa-taa dede'ak mana dadi so, hetu? ²⁵ Tehoo mete ma ita tahani taa-taa dede'ak fo bei ta dadi, na ita bei bisa tahele to nggale loak.

²⁶ Leondiak boe, faik fo ita bei tahani taa-taa, na Manetualain Dula-dalen boe fali nala ita, huu ita ta balakaik, ma ta hule-haladoi talelak no teteben. Tehoo Lamatuak Dula-dalen mesa kana ana hule-haladoi nggati ita, suek kada ita tahohoo, ma ta bubuluk hule-haladoi pake dede'a de'ek hata. ²⁷ Manetualain mesa kana bubuluk basa hata fo ita sangga kokolak nai ita dale nala dale. Ndia boe bubuluk Ndia Dula-dalen dudu'an. Huu ndia de, Ana bubuluk basa dede'a kala, fo Ndia Dula-dalen sangga kokolak fo fali nala ita. Te Manetualain Dula-dalen dudu'an, sama leo Manetualain mesa kana dudu'an. Ma Ndia Dula-dalen huhule-haladoi

✧ 8:23 2 Korintus 5:2-4

neu Manetualain, noke tulu-fali hataholi kamahele kala. Te Ndia Dula-dalen huhule-haladoin tungga Manetualain hihii-nanaun.

²⁸ Hatematak ia, ita bubuluk so, leoiak: Manetualain tao nala basan dadik malole, neu hataholi mana sue Ndia. Te neme lele uluk mai, Manetualain hetu memak basan tungga Ndia hihii-nanaun, soaneu hataholi fo Ana noke nalan dadik Ndia enan. ²⁹ Te makahulun ele, Ana nalela kasa so, ma Ana hele nala mema kasa, fo tao nala sala lamata-ao sama leo Ndia Anan, fo ndia Karistus. Te Karistus fo ana uluk, ma fe'e kala dadik Ndia fadin. ³⁰ Lamatuak nalelak hataholi sila neme lele uluk mai so, de noke nala sala, suek dadik leu Ndia hataholi nala. Ma hataholi la sila fo makahulun kasala kala, Ana tao nala sala dadik hataholi dale ndoos, fo ala malole seluk lo Ndia. Ma Ndia boe so'uk demadema kasa.

Manetualain sue nala ita ana seli

³¹ De, ita sangga tae hata bali la'eneu dede'a kala sila? Manetualain nanea mate-mate no ita. De mete ma leondiak, na, see bisa laban ita bali? Ta hetu? ³² Manetualain ta nakalelee nala Ndia Ana hehelin. Tehuu Ana fee Ndia Anan mate dadik neu tunu-hotuk, suek fali nala ita basa nggata. Huu Manetualain tana nakalelee nala Ndia Anan fa boe, de ita bubuluk tae, neu ko Ana fee hiak ita basa dede'a malole la. Tetebes hetu?

³³ Mete ma hambu hataholi fo soli salak neu hataholi la fo Manetualain hele nala kala so, na ndia sosoan ta. Te Lamatuak mesa kana Ana ke-dede nala ita so, fo ndia hataholi dale ndoos, fo ta hambu sala-singgo nala so bali, suek ita malole to Ndia.

³⁴ Mete ma hambu hataholi soli salak neu hataholi la fo Manetualain hele nala kala so, nae, “Manetualain musi huku ei,” na soli salak ndia sosoan ta. Te Yesus Karistus maten so. Nakale-nak bali, Manetualain tao nasoda fali kana neme Ndia mamaten mai. Basa de, Manetualain so'u nala Ndia, fo nanggatuuk neu mamana nana hadak ana seli, nai Ndia boboa konan. Nai ndia, Ndia boe hule-haladoi taa-taa fee ita.

³⁵ Mete ma hambu hataholi do, dede'ak do, fo soba nakaseti Karistus fo tana sue ita bali, na nakasetik ndia sosoan ta. Te mae ita hambu dede'ak do, toto'ak do, doidosok do, ndoes do, balo'a papakek ta do, hambu soe do, hataholi sangga nakanisa do, tehoo Karistus sue nahele ita. Ta hambu esa boe, fo bisa ana tao nala Ndia hahae sue ita! ³⁶ Nai Lamatuak Susula Malalaon, nana sulak nae,

“Hataholi sangga dalak mbea-mbea, fo sangga tao lisa ita,
 huu ita dadik Manetualain hataholi nala.
 Ala tao lala ita,
 sama leo bi'ilombo fo sangga halan”.☆

³⁷ De, mae ita hambu toto'ak leobeek boe, tehoo ita senggi so, huu Karistus sue nala ita ana seli!

³⁸ Au bubuluk teteben so, leoiak: ta hambu dede'ak esa boe, fo bisa tao Manetualain hahae Ndia susuen neu ita. Mae ita tasoda do, mate do, te hambu ata nusa-sodak, mana to'u palenda do, hambu koasa do, dede'a hatematak ia do, dede'a mana maik do, ³⁹ koasa manai lalai do, koasa manai daebafok do, bua fe'ek fo Manetualain tao nala sala so, te ta hambu esa boe ana tao kofe'ek

☆ **8:36** Sosoda Koa-kio kala 44:23

ita teme Manetualain mai, fo tao nala Ndia ta sue ita bali! Huu ita nanamba'ak to ita Lamatuan Yesus Karistus, fo Manetualain haituan mai so.

9

Manetualain hele nala hataholi Israel asa

¹ Ita nanamba'ak to Karistus, kokolak ndoos. De, au ta kokolak pepekok neu ei. Au daleng boe, nafada au, nae, Manetualain Dula-dalen heti au daleng. ²⁻³ Au afada leoiak: au daleng hedis. Au ameda mabela leondiak, na, huu au asaneda au hataholi heheling. Te, au nau fo au hataholi nusa Yahudi* nggala boe nanamba'ak no Karistus, tehoo no'u kala ta lamahale leu Ndia. Leo au bisa soi dalak fee sala, na au ahehele oke, fo Manetualain huku au nggati sala. Ma au boe ahehele oke, fo Manetualain tao kofe'e au ua Karistus, suek au hataholi nggala bisa nanamba'ak lo Ndia. ⁴ Naa te hataholi la sila, hataholi Israel, fo sila hataholi nusak esa fo ue-nale nala neulau hiak. Manetualain so'u nala sala dadik neu Ndia ana nala leme lele uluk mai. Ana natudu Ndia koasan fo ana seli ndia, neu sala. Ana mba'a heheluk mata-mata kala no sala. Ana fee Ndia Hoholo-lalanan neu sala. Sila lakaluku-lakatele lalelak leu Ndia, ma ala onolau Ndia. Ana helu so, fo sangga natudu Ndia dale malolen neu sala. ✧ ⁵ Ala konda mai, leme ai bei-ba'i nala, fo ndia: ba'i Abraham, ba'i Isak, ma

* **9:2-3** Hataholi nusak Yahudi sila, sama leo hataholi nusak Israel, fo mana leo lai dae Israel, ma nai mamana fe'e kala boe. Tehoo leo Yahuda ndia, na ta sama leo hataholi nusak Yahudi. Te leo Yahuda ndia, na esa neme leo Israel kasanahulu dua kala mai. ✧ **9:4** Kalua neme Masir mai 4:21; 14:22

ba'i Yakob (hataholi la pake nade 'Israel' neme ndia naden mai). Ma Karistus, fo Manetualain helu memak neme makahulun mai so, fo sangga haituan mai ndia, fo konda neme ita hataholi nusa Yahudi bei-ba'i nala mai. Karistus ndia boe, na ndia Manetualain, fo mana palenda basa-basan. De, nandaa, mete ma hataholi la so'uk koa-kiok neu Ndia, losa dodoon neu. Tetebes!✧

⁶ Mae hataholi Israel asa no'uk bei ta simbok Karistus, tehoo hataholi ta bisa kokolak, lae, Manetualain hehelun ndia ta dadi. Te boso maehetuk, basa hataholi fo mana konda leme bei-ba'i Israel sila, sila Manetualain enan do? Taa! Kada luma leme sila mai fo Manetualain hele nala Ndia enan, dadik hataholi nusa Israel tetebes. ⁷ Conto leo, hataholi no'u kala ala konda leme ita ba'in Abraham mai. Tehoo sila basa sala ta Abraham numbu-sadun fo Manetualain hele nala sala. Te Manetualain nafada Abraham nae, "O numbu-sadu mala fo Au alela kasa, kada sila, fo konda leme o anam Isak mai".✧

⁸ Ndia sosoan nae, neme makahulun mai losa hatematak ia, ta basa numbu-saduk mana konda leme ita ba'in Abraham mai, fo dadik leu Manetualain ana nala. Kada numbu-saduk fo leme Manetualain hehelun neu Abraham, na ndia sila fo Manetualain tao dadik neu Ndia ana tetebe nala. ⁹ Tehoo Manetualain mba'a heheluk no Abraham nae, "Meda teu mana maik, Au fali maing. Neu faik ndia, o saom Sara bonggi ana touanak esa so."✧

¹⁰ Ta kada leondiak. Te ita ba'i Isak no ndia saon Ribka bonggi nala touana kaduak. ¹¹⁻¹² Faik

✧ **9:5** Tutuik la'eneu Sososan 32:22-32 ✧ **9:7** Tutuik la'eneu Sososan 21:12 ✧ **9:9** Tutuik la'eneu Sososan 18:10

fo Ribka bei tana bonggi nala sala, ala bei ta tao dede'a malole do dede'a manggalauk. Mae leondiak, tehoo Manetualain nafada memak neu Ribka, la'eneu kakana kaduak fo ana kalua nakahuluk, nae, “Dei fo ka'ak tao ues fee ndia fadin”. Manetualain nafada leondiak, fo natudu, nae, mete ma Ana hele nala hataholi esa, na Ana bubuluk so, Ana sangga pake hataholi ndia, fo taon leobee. Basa de, Manetualain hele nala fadik ndia, fo dadik neu Ndia hataholin. Ana ta nahani sangga nita fadik nau tao leobee, huu Manetualain bubuluk memak so.✧ 13 Te Manetualain kokolak nai Ndia Susula Malalaon, la'eneu kakana kaduak sila, nae, “Au hele ala Yakob,

tehoo au timba heni Esau”.✧

14 De, ita sangga tae hata bali? Fama hambu fo sangga lae, “Manetualain naketu dede'ak ta no ndoos?” Ta bisa! 15 Te makahulun ele, Manetualain nafada ba'i Musa nae, “Au aena hak atudu namemeda kasian, neu hataholi fo Au mesa nggau helen.

Ma Au aena hak atudu dalek neu hataholi la fo Au mesa nggau tudu sala”.✧

16 Manetualain hele nala hataholi dadik Ndia enan, taa huu tungga hataholi ndia hihii-nanaun, do ndia tatao-nono'i malolen. Tehoo Manetualain hele nala hataholi huu tungga kada Ndia namemeda kasian. 17 Te nai Susula Malalaok, Manetualain kokolak no mane Masir, nae, “Au so'u ala o dadik neu manek, huu Au nau pake o, fo o matudu Au koasang neu hataholi no'uk.

✧ 9:11-12 Tutuik la'eneu Sososan 25:23 ✧ 9:13 Maleaki 1:2-3

✧ 9:15 Kalua neme Masir mai 33:19

No leondiak, na basa hataholi malai daebafok ia, bisa soso'uk Au nadeng.”✧

¹⁸ De, mete ma Lamatuak sangga natudu Ndia namemeda kasian neu hataholi esa, na, kada Ana taon. Ma mete ma sangga tao hataholi esa dale batuk, na, kada Ana taon.✧

Manetualain bisa natudu namemeda kasian, tehuu Ana ta simbok manggalauk

¹⁹ Naa! Leo hambu hataholi sapa au, nae, “Mete ma leondiak, na, Manetualain sangga tao hata esa, na, see bisa laban Ndia? Ta hambu, hetu? Hatina de, Ana soli salak neu ita? Ndia namabela seselik!”

²⁰ Mete ma hambu mana dudu'a leondiak, na au ataa, leoiak: “O dudu'a mae o ia, see?! O sangga kokolak laban Lamatuak do?” Boso leondiak! Te nai Lamatuak Susula Malalaon nana sulak, nae, “Mete ma o tao hata esa, na neme bee mai hata ndia dei fo natane nasafali hataholi mana taok ndia, nae, ‘Hatina de o tao mala au leoiak!’”✧ ²¹ Conto leo bukan mana tao ulek. Neme dae manuteik bubuak esa, de ana naena hak, fo sangga tao nggusi manggadilak esa, suek hataholi koan. Ndia boe naena hak pake dae bubuak ndia, fo tao mamana kadafuk esa, tungga kada ndia hihin.

²² Leondiak boe, no Manetualain. Ana naena hak, fo tao tungga Ndia hihii-nanaun. Ana nau natudu neu basa hataholi la, nae, Ana luli, ma ta simbok hataholi tatao manggalauk sudi hata. Ndia boe nau fo hataholi bubuluk, lae, Ndia naena koasa makadotok, ma naena hak

✧ **9:17** Kalua neme Masir mai 9:16 ✧ **9:18** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 7:7-9 ✧ **9:20** Yesaya 29:16; 45:9

boe fo nggale loak neu hataholi tatao manggalaun mata-matak. Tehuu hataholi mana tao manggalau kala sila, kada lahani ndia fain, fo lakalulutuk heni sala. ²³ Ana tao leondiak, fo sangga natudu neu hataholi no'u kala, nae, Ana sangga natudu Ndia namemeda kasian neu hataholi luma. Sila ndia, fo Ana hele nala mema kasa so, fo sangga so'u dema-dema kasa. Ma Ana nau hataholi la bubuluk, lae, Ndia mesa kana ana seli. ²⁴ Te ita ia, fo Ana hele nala memak so, suek dadik neu Ndia hataholi nala. Ita ia, luma leme hataholi Yahudi la mai, ma luma leme hataholi nusa fe'e kala mai boe. ²⁵ Makahulun, Lamatuak pake Ndia mana kokolan Hosea, fo sulak la'eneu hataholi ta Yahudi la, nae,

“Hambu hataholi, fo makahulun ta Au hataholing,

tehuu Au sangga oke sala, ae,

‘Ei ia, Au hataholing’.

Tehuu hambu hataholi nusak, fo makahulun Au ta sue sala,

tehuu Au sangga oke sala, ae,

‘Ei ndia, hataholi nusak fo Au sue.’”[☆]

²⁶ Ndia boe sulak, nae,

“Nai ndia,

nai mamanak fo Lamatuak nafada sala, nae,

‘Ei ndia, ta dadi Au hataholing!’

Dei fo Manetualain Masodak, sangga nafada sala, nae,

‘Hatematak ia, ei dadik Au ana nggala so!’”[☆]

Ana kokolak nae leondia, na, huu Ana kasian neu hataholi ta Yahudi la.

27 Manetualain mana kokola fe'en, fo Yesaya, eki nitak la'eneu hataholi nusa Israel, nae,
 “Mae hataholi Israel asa dadik makadotok,
 sama leo salaek manai tasi bifik,
 tehoo Manetualain kada tao nasoda sila lumak,
 neme sila sala-singgo nala mai.

28 Te dei fo ndia fain ana mai,
 fo Manetualain naketu basa hataholi manai
 daebafok katematuan dede'a nala,
 sama leo nafada memak so.
 Tehoo Ana ta nahani nala dook,
 te Ana tao nalan no lai-laik!”☆

29 Makahulun ele, Yesaya boe, nafada la'eneu
 hataholi Yahudi la, nae,
 “Ita ua-nalen neulauk,
 hoo Manetualain, fo Mana Koasa Manai Lain
 seli,
 ela ita numbu-sadu nala luma lasoda.
 Te, mete ma ta leondiak, na, ita mana basak so,
 sama leo kota Sodom
 ma kota Gomora la”.☆

*Hala Malole feen neu hataholi nusa Israel, fo
 ta nau lamanene Lamatuak*

30 De, ita sangga tae hata bali? Lae, hataholi
 ta Yahudi la, leme sudi bee mai, fo makahulun
 ta lasanggak fo nau malole lo Lamatuak, na,
 hatematak ia ala malole lo Ndia so, hoo ala
 lamahene neu Yesus Karistus. 31 Naa te hataholi
 Israel asa, soba tao tungga Musa Heti-heun so, de
 ala bisa malole lo Lamatuak, tehoo ta dadi boe.

32-33 Hatina, de ala ta bisa malole lo Lamatuak?
 Hoo kada ala sangga tao tungga Heti-heuk,
 fo ela Ana simbo nala sala leo hataholi

☆ 9:28 Yesaya 10:22-23 ☆ 9:29 Yesaya 1:9

dale ndoos, tehoo ala ta lamahele neu Yesus Karistus. Basa de nonook leo ala lakatunu la'e neu "batu nakatunuk". Ia Lamatuak Susula Malalaon hihiin, nae,
 "Mete ia dei!

Te Au tao Hataholi esa
 nai lete Sion, nai kota Yerusalem.
 Hataholi ndia sama leo batu,
 fo tao hataholi nakatunu.
 Tehoo see namahele neu Ndia, na,
 bosoo mae".

Naa. Batu ndia, na ndia Yesus. Tehoo hataholi Israel asa timba heni Ndia. Ndia sama leo ala lakatunu de ala tuda, hoo batu ndia.✧

10

¹ Tolanoo nggalei! Au ahiik hata, soaneu hataholi Israel asa? Au hule-haladoi fo suek ela Manetualain fee sala lasoda leme sila sala-singgo nala mai. Mete ma ana dadi leondiak, na bei fo au daleng namahoko!

² Au bisa afada dede'ak ia la'eneu hataholi la hada-tataon: ala manggate nau tungga Manetualain. Mae ala manggate leondiak, tehoo ta bubuluk dala teteben. ³ Hoo sila ta bubuluk dala soda teteben, fo tao hataholi bisa malole lo Manetualain, de, ala soi sila dala heheli nala, fo sangga soba-soba malole lo Ndia. No leondiak, na, ala ta nau lamanene leu Ndia.

⁴ Mete ma hataholi kada tao tungga Heti-heuk, fo suek Manetualain simbo kasa, na, ndia bei ta dai. Hoo ndia de Karistus tao natetu basa Manetualain Heti-heun, fo ela ita bisa malole to Manetualain. Boe ma hatematak ia, basa

✧ 9:32-33 Yesaya 28:16

hataholi fo lamahеле leu Karistus, bisa malole lo Manetualain.

Lamatuak nau fee sodak neu basa hataholi la, leme sila sala-singgo nala mai

⁵ Naa, makahulun ba'i Musa natudu dalak nai Susula Malalaok, fo hataholi bisa malole lo Manetualain, sadi ala tao tungga basa Hoholo-lalane kala. Ana sulak nae, “Hataholi mana tao tungga basa Hoholo-lalane kala, na, dei fo ala hambu sodak tetebes”.[☆]

⁶ Tehuu Manetualain Susula Malalaon natudu dala fe'ek boe, nae, hataholi bisa malole lo Manetualain, sadi ala lamahеле neu Karistus. Nana sulak nae, “Boso matane mae, ‘See bisa hene neni nusa-sodak neu?’” (Ndia nonook leo hataholi sangga hene neu nafada Karistus, nae, ita hataholi tahiik Ana konda mai, fo fee sodak neu ita). ⁷ Susula Malalaok boe, nana sulak, nae, “Hahae matane, mae, ‘See nau konda neni Bolo Naraka neu nai mamana hataholi mana mate kala?’” (Ndia nonook leo hataholi sangga konda neu, fo noo falik Karistus neni lain mai, neme Ndia mamaten mai, fo Ana fee sodak neu ita).

⁸ De leobee, te nai Manetualain Susula Malalaon boe nana sulak, nae, “Manetualain hehelun nai o matam so! Te heheluk ndia, nai o bafam ma o dalem”. Ita tafada heheluk ndia neu hataholi ndia so, tae, “Mete ma o sangga masoda, na, o musu mamahele neu Karistus!”[☆]

⁹ Mete ma o manaku pake o bafa hehelim, mae, “Yesus ndia, na au Lamatuang,” ma o mamahele nai o dalem dale, mae, Manetualain tao nasoda

[☆] **10:5** Malangga Anggama la Heti-heun 18:5 [☆] **10:8** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 30:12-14

falik Yesus Karistus neme Ndia mamaten mai, na, Manetualain tao nasoda o muma o sala-singgo mala mai. ¹⁰ Te, mete ma o pake o dalem, fo mamahеле neu Karistus, na Manetualain keedede nala o, nae, o hataholi dale ndoos fo malole mua Ndia. Ma, mete ma, o pake o bafam fo manaku, mae, Yesus dadik neu o Lamatuam, na Manetualain nau tao nasoda muma o sala-singgo mala mai. ¹¹ Nai Manetualain Susula Malalaon, nana sulak, nae, “Hataholi fo namahеле neu Manetualain, na dei fo ta hambu mamaek, te Manetualain sangga tao basa dede'a kala fo Ana kokola kana so, ala dadi” ☆ ¹² Hataholi Yahudi la, ma hataholi ta Yahudi la, leoesak. Ta hambu mana fe'ek. Hambu kada Lamatuak esak, ma Ana dadik Lamatuak neu basa hataholi nusa kala. Ana nau natudu Ndia dale malolen ana seli, neu basa hataholi, fo mana noke Ana tulu-fali sala. ¹³ Te, nai Susula Malalaok, nana sulak, nae, “Basa hataholi la mana noke Manetualain tulu-fali sala, na, dei fo Ana tao nasoda sala leme sila sala-singgo nala mai” ☆

¹⁴ Tehuu hataholi ta bisa noke tulu-falik neme hataholi esa mai, mete ma ala bei ta lamahelen. Ma ala ta bisa lamahelen, mete ma ala bei ta lamanene litak la'eneu ndia. Ala ta lamanene ndia, mete ma ta hambu hataholi nafada sala. ¹⁵ Ala ta bisa lafada hataholi, mete ma ta hambu mana nadenu sala. Nai Susula Malalaok, nana sulak nae, “Mete ma hambu hataholi mai neni hala malole, na, sila mamain ndia, lolen ana seli!” ☆

¹⁶ Tehuu ei bubuluk so, mae, hambu hataholi

Israel luma ta nau lamanene Manetualain Hala Malolen. Te Manetualain mana kokolan Yesaya, sulak nae,

“Lamatuak ei!

Hataholi la ta nau lamahеле heheluk
fo ala lamanenen so neme ai mai!”☆

17 De, mete ma nau namahеле neu Manetualain, na, musi lamanene Ndia Dede'a-kokolan dei. Ma mete ma ala nau lamanene Manetualain hehelun, na, musi lamanene la'eneu Karistus dei.

18 Au atane sudik, leoiak: fama ei dudu'a mae, hataholi Israel asa ta lamanene litak la'eneu Karistus do? Neu ko ala lamanene so! Sama leo nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon neme makahulun mai, nae,

“Manetualain mana kokola nala nafafadan la'eneu Manetualain,
nakambela nai daebafok katematuan;

Sila dede'a-kokola nala
losa nai daebafok bu'u nala”.☆

19 Au sangga atane dede'ak esa, ae, “Hataholi Israel asa tala bubuluk Manetualain dalan do?” Ba'i Musa ndia, na hataholi sososak fo ana sulak la'eneu dede'ak ndia, nae, Manetualain nafada hataholi Israel asa leoiak:

“Au sangga tao dede'ak esa
soaneu hataholi nusa fe'e kala.

Dede'ak ndia dei fo ana tao nala ei dale hedi.

Ma Au sangga tao dede'ak esa,
soaneu hataholi, fo ei tao kana leo nggoak.

Dede'ak ndia dei fo ana tao nala ei mamenggu nisik”.☆

☆ **10:16** Yesaya 53:1 ☆ **10:18** Sosoda Koa-kio kala 19:5

☆ **10:19** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:21

20 Nai fai makabuin mai, ba'i Yesaya sulak manggaledok, la'eneu hataholi ta Yahudi, nae,
 “Hambu hataholi, fo makahulun tana nasanggak
 Au,
 tehoo ala latonggo lo Au so.

Hambu hataholi, fo makahulun tana noke fo nita
 Au,
 tehoo Au atudu Au aong neu sala so”.✧

21 Tehoo la'eneu hataholi Israel asa, Manetualain nafada sala so, leoiak:
 “Leledo-le'odaen, Au akambembela Au limang,
 fo ahani taa-taa hataholi Israel asa leni Au
 mai.

Tehoo tala nau lamanene Au,
 ma sila boe lahiik laban Au”.✧

11

Manetualain dalen tuda neu hataholi Israel asa

¹ De, au sangga atane leoiak: fama ei dudu'a mae, “Huu hataholi Israel asa, tala nau lamanene neu Manetualain, huu ndia de Ana timba heni sala”. Leondiak do? Taa! Te au boe oo uma sila mai!” Au ia, uma leo Benyamin mai. Benyamin aman, ndia Yakob. Ndia ba'in, Isak. Isak aman, Abraham, fo ana dadik neu basa hataholi Israel asa bei-ba'i nala.✧ ² Manetualain ta timba heni nitak Ndia hataholi nala. Ana nalelak memak sila neme makahulun ele mai. Ei bei masaneda hata fo nana sulak nai Manetualain Susula Malalaon la'eneu ba'i Elia? Ana manggalau neu Manetualain la'eneu hataholi Israel, de noke fo Manetualain huku sala, ³ nae,

✧ 10:20 Yesaya 65:1 ✧ 10:21 Yesaya 65:2 ✧ 11:1 Filipi 3:5

‘Lamatuak! Hataholi la ia, tao lisa mana kokola
 la,
 fo Lamatuak nadenu sala mai.
 Sila boe ala ofe lakalulutu heni mei tunu-hotuk,
 nai mamananak fo hataholi lakaluku-lakatele
 neu Lamatuak.
 Neme basa Manetualain mana kokola nala mai,
 kada au mesa nggau bei kasodak.
 Tehuu sila boe sangga dalak bali,
 fo sangga tao lisa au!”[✧]

⁴ Tehuu Manetualain nataa, leoiak: “O koko-
 lam ndia, sala! Te Au hataholi nggala fo mana
 makaluku-makatelek neu Au, bei hambu hata-
 holi lifun hitu. Ala lahele teas, ma tala songgo
 Ba'al!”[✧]

⁵⁻⁶ Leondiak boe, hatematak ia. Te ta basa
 hataholi Yahudi la, heok lasadea Manetualain.
 Bei ela hataholi luma leme ai mai, hataholi
 Yahudi fo Lamatuak hele nala sala so, fo sangga
 fee sala lasoda. Ana tao leondiak, huu Ana
 nau natudu Ndia dale malolen neu ai, tehuu
 ta timba-tai ai tataon. Mete ma Lamatuak
 hele nala hataholi fo bala ndia tatao malolen,
 ndia sama leo bae nggadi. Ndia taa nandaa
 no Lamatuak hihii-nanaun fo natudu Ndia dale
 malolen neu hataholi fo Ana hele nala kala.[✧]

⁷ De, ndia sasai-main, leoiak: hataholi Yahudi
 no'u kala lasanggak, fo Manetualain natudu Ndia
 dale malolen neu sala, fo sila boe bisa lalole lo
 Ndia. Tehuu ta hambu ndoos, huu sila dale nala
 lakababatu, ma ta nau lamanene Ndia. Tehuu
 luma ala hambu. Sila ndia fo Manetualain hele

[✧] **11:3** 1 Mane-mane kala 19:10, 14 [✧] **11:4** 1 Mane-mane kala
 19:18 [✧] **11:5-6** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 7:7-8

nala mema kasa so. ⁸ Nai Manetualain Susula Malalaon, nana sulak, nae,

“Manetualain fee sala,
mata fo ta mana nitak,
ndi'idoo fo ta mamanenek,
ma nggoak fo ta bisa dudu'a.

De, ala ta bubuluk bee ndia tetebes,
losa faik ia boe”.*

⁹ Mane Dauk boe oo sulak la'eneu hataholi nusa Yahudi, nai Susula Malalaok, nae,

“Ela sala lafetak lai sila mei heheli nala.

Te sila feta hehelin ndia, ana ika nasafali sala,

fo ala dudu'a basa-basan malole so.

Ma sila hata heheli nala, tao lala sala lakatunu.

¹⁰ Mae sila mata nala makiu,
fo ta bisa lita hata-hata!

Ela sala lemba belak lakandoo,
fo deaina nala boe bokoluku!”*

Lamatuak nau fee sodak neu hataholi ta Yahudi boe

¹¹ De, au sangga atane leoiak: hatina de hataholi Yahudi la lakatunu? Ala tuda so, hetu? Ta! Tehuu tala nau lamanene neu Manetualain, ma tala nau lamahele neu Karistus, de ndia soi dalak fee hataholi ta Yahudi la, fo ala hambu sodak leme sila sala-singgo nala mai. Ma Ana tao leondiak, na Manetualain nau fo hataholi Yahudi la dale hedi, boe ma ala fali tungga Ndia bali. ¹² Manggaledok so, nae, hataholi Yahudi la la'olena hata fo ndoos. Huu ndia de hataholi fe'e kala leme basa daebafok katematuan mai,

* **11:8** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 29:4; Yesaya 29:10 * **11:10** Sosoda Koa-kio kala 69:23-24

fo bisa lameda Manetualain dale malolen. De, hataholi Yahudi la, laheni lalan seli. Tehuu ndia ana tao nala hataholi ta Yahudi la hambu nanala inahuuk. Naa, doo-doo, fo mete ma basa hataholi Yahudi la boe malole fali lo Manetualain, na, ndia malolen lena bali!

¹³ Naa! Au sangga afada ei hataholi ta Yahudi, leoiak: Manetualain nadenu au so, fo au la'o uu afada ei, la'eneu Ndia Hala Malolen. Huu ndia de au mbalak au eing, fo akalala'ok ues ia, fo lolen ana seli. ¹⁴ Te mete ma au akalala'ok ues ia no malole, na, nafo au tao ala au hataholi Yahudi nggala mesa kasa ala dale hedi, losa sila luma hambu sodak leme sila sala-singgo nala mai. ¹⁵ Faik fo Manetualain timba henı Ndia hataholi Yahudi heheli nala, na, ndia soi dalak, fo hataholi fe'e kala ala hambu lelak, fo bisa ala maso dadik leu Manetualain hataholi nala. Tehuu, leo ala mole-dame bali lo Manetualain, na, ndia malole hiak. Te ndia sama leo ala lasoda fali, leme sila mamaten mai!

¹⁶ Ha'i conto neme hataholi mana sangga tao loti. Mete ma ana ha'i nala hade uu fa, fo feen neu Manetualain, na dei fo loti katemak ndia boe, dadik Manetualain enan fo malalaok. Ma mete ma hataholi fee ai huuk okan esa, fo dadik neu buna-boa sososak, fo feen neu Manetualain, na, dei fo ai ndia katemak boe, dadik neu Manetualain enan fo malalaok.

¹⁷ Au nau akasasama hataholi nusa Yahudi no ai setun fo nasoda nai osi. Manetualain beta henı ai ndia ndanan luma. Tehuu ei ta Yahudi la, sama leo setun fui. Basa de, Manetualain beta nala ei ndanan luma, de nakadiditan neu ai manai osi ndia dalek. No leondiak, na ai manai deak, simbok nala ndia sodan neme ai manai

dalek. Ndia sama leo ei ta Yahudi la, de simbok mala Manetualain dale malolen, fo teteben Ana sangga feen neu Ndia hataholi Yahudi nala. ¹⁸ Tehuu, mata neuk bou! Boso koao, huu ei dudu'a mae ei mima deak mai ndia, malolen lena neme ndanak fo Manetualain beta heni sala so! Mete ma o nau soso'uk aok, na boso mafalende henin, te kada o ndanak esak! O ta ndia tao matea ai ndia. Te, okak ndia ana tao nala ai ndia dadik natea!

¹⁹ Fama o sangga mae, “Manetualain beta heni ndanak esa neme ai fo nasoda nai Ndia osin dale, fo ana nakadidita falik au nai ndia, fo nggati neu ndana laak”. ²⁰ Ndia tetebes. Tehuu boso mafalende henin, mae, Manetualain beta heni ndana kala sila, huu ala ta lamahela neu Karistus. Ma o nggati sala, huu o mamahela neu Ndia. De, boso koao! Malolenak o mata neuk, ma boso tao mata-matak! ²¹ Te hataholi Yahudi la, sama leo ndana isi-isik fo moli nakahuluk. Tehuu Manetualain ta ela sala lahele lala dook lai ndia. De, mete ma o ta mamahela makandoo neu Ndia, na boso mamahena Ana nau ela o mahele nai ndia!

²² De, ei musi dudu'a neulalau dei. Manetualain dalen malole. Tehuu Ndia boe nalelak fee huhuku belak. Dei fo Ana huku hataholi fo mana tudak, fo ta nau malole no Ndia. Tehuu soaneu ei hataholi ta Yahudi la, Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ei, sadi ei nanamba'ak nakandoo mia Ndia, ma feen lelak fo ela Ana tao malole fee ei. Tehuu mete ma ei ta feen lelak fo ela Ana tao leondiak, na Ndia boe oo nau beta nggali heni ei mima Ndia huun mai. ²³ Leondiak boe no hataholi Yahudi la. Mete ma ala hondak, fo mulai lamahela neu Karistus,

na dei fo Manetualain nau nakadidita falik sila neu ai huu isi-isik ndia. Te Ndia naena koasa, fo bisa tao leondiak! ²⁴ Te ei fo hataholi ta Yahudi, sama leo ndanak neme ai setun fui, fo makahulun ana moli aon nai osi deak. Mae ai fui fe'ek mesa kana ma ai manai osi mesa kasa fe'e, tehoo Manetualain hele nala dua sala, fo Ana nakadidita kasa neu ai setun huun malole, fo Ana selen nai Ndia osin. Te mete ma hataholi ta Yahudi bisa dadik leondiak, na, nakalenak hataholi Yahudi la. Ndia bisa lena bali, mete ma Manetualain nakadidita fali kasa leu ai la huu dadadin.

Dei fo hataholi Yahudi la malole seluk bali lo Manetualain

²⁵ Tolanoo kala malai Roma! Au afada dede'ak namaninok neu ei, fo ei boso koao, mae ei malelak. Leoiak: hatematak ia, hataholi Yahudi la dale batuk, ma tala nau lamahale neu Karistus. Tehoo ala ta leondiak lakandondoo henin. Tungga Manetualain hihii-nanaun, basa hataholi ta Yahudi la, fo Manetualain hele nala sala so, musi lamahale leu Karistus dei. Mete ma sila dedesin nala manadaik, na bei fo hataholi Yahudi la boe lamahale neu Ndia boe. ²⁶ De, mete ma fain ndia losa so, na, dei fo Manetualain fee sodak neu basa hataholi Yahudi la leme sala-singgo nala mai. Ndia sama leo nana sulak nai Susula Malalaok so, nae,

“Dei fo hambu Hataholi esa mai,

fo tao nasoda ita teme soe mai.

Ana mai neme lete Sion, nai kota Yerusalem.

Ndia dei fo tao Yakob numbu-sadu nala ala hondak.

Ala musi hondak, huu ala lasoda ta mbali Au,

ma ala heok lasadea Au dala soda
ndoong.✧

27 Au nau koka heni sila sala-singgo nala.

Te Au mba'a heheluk ua sila leondiak".✧

28 Neu faik hataholi Yahudi la lamanene Karis-
tus Hala Malolen, na, ala tao ao nala leo musu,
fo laban Ndia. No leondiak, na, ala fee lelak
neu ei fo ta Yahudi la! Mae leondiak, tehoo
Manetualain bei sue sala, huu Ana sue sila bei-
ba'i nala, ma Ana hele nala sala fo dadik neu
Ndia hataholi nala. 29 Te mete ma Manetualain
fee heni hata esa, na Ana ta hela fali kana. Ma
mete ma Ana noke nala hataholi so, fo maso
dadik Ndia hataholin, na Ana ta husi heni sala
bali.

30 Makahulun, ei hataholi ta Yahudi la ta nau
mamanene neu Manetualain. Tehoo hatem-
atak ia, ei mana simbo Manetualain namemeda
kasian, huu hataholi Yahudi la fo ta nau
lamanene Ndia. 31 De, hatematak ia, sila ia, ta
tao tungga Manetualain hihii-nanaun. Huu ndia,
de, Manetualain bei nau natudu Ndia namemeda
kasian neu ei. Ma dei fo, Ndia boe nau kasian
neu sala bali. 32 Hatematak ia, Manetualain
suli hataholi Yahudi la, na, sama leo hataholi
ta Yahudi. Te sila basa sala, ta tao tungga Ndia
hihii-nanaun, sama leo sila nana longgak, de ta
bubuluk dala kaluan. Ana ela sala leondiak, fo
bisa natudu namemeda kasian neu basa hataholi
la.

Manetualain ndia, malolen ana seli!

33 Manetualain malelan ana seli!

Ma Ndia boe pake Ndia malelan, fo tao dede'a malole.
 Ta hambu hataholi bisa nalelak tebe-tebe Ndia.
 Ta hambu hataholi ana bubuluk tebe-tebe Ndia nakeketu dede'an.
 Ta hambu hataholi esa boe bubuluk,
 hatina de Ana tao dede'ak esa.*
 34 Ta hambu hataholi esa, bubuluk tebe-tebe ita Lamatuan dudu'an.
 Ta hambu esa boe, fo bisa nanoli-nafada neu Ndia.*
 35 Ta hambu hataholi, bisa ana fee hiak Manetualain buas esa,
 Ta hambu hataholi, bisa nakaseti Manetualain, fo bala falik!*
 36 Te basa-basan naoka neme Manetualain mai!
 Basan dadi, huu Ndia!
 Basa hata fo ita taon,
 na ita taon soaneu Ndia.
 Ita so'uk koa-kiok neu Ndia,
 losa dodoon neu!
 Tetebes leondiak!*

12

Mete ma ita nanamba'ak to Karistus, na ita soda-lada beun musi dadi leobeek?

¹ Tolanoo susue nggalei! Huu Manetualain natudu Ndia namemeda kasian neu ita so, de Au oke fo fee ei ao-ina mala tema-tema neu Ndia, sama leo tunu-hotuk bei kasodak. Ndia tao namahoko Manetualain dalen. Mbalak eik fo tao tungga Ndia hihii-nanaun ma masoda malalaok, te tataok ndia natudu ei susuem ma hada-holomatam neu Ndia. Memak nandaa ei

* 11:33 Yesaya 55:8 * 11:34 Yesaya 40:13 * 11:35 Ayub 41:11 * 11:36 1 Korintus 8:6

makaluku-makatele neu Ndia leondiak. ² Boso ela hataholi daebafo hatematak ia, ladenu ei musi tao leobeek, do masoda leobeek, tungga sila hihii-nanaun. Boso kada tungga neu sila dudu'a-a'afi nala, sila soda nala, do sila hada nala no mboke-mbakek. Tehuu malolenak, ei ela Manetualain tao ei dudu'a-a'afin dadik beuk, fo ei suli basan tungga dala beuk. No leondiak, na ei bisa bubuluk Manetualain hihii-nanaun neu ei. Manetualain hihii-nanaun ndia, malole, matetuk, ma tao namahoko Ndia dalen.

³ Huu Manetualain nadenu au, ma natudu Ndia dale malolen neu au, huu ndia de au afada ei leoiak: timba-tai neulalau ei ao-ina mala no ndoos! Boso soso'uk aok, lena heni teteben. Hataholi esa-esak musi bubuluk sudik baba'e-babatic fo Manetualain fee ndia so, huu ana namahele Karistus.

⁴ Ha'i conto neme hataholi ao-inan. Aok esa baba'en mata-matak. Ma baba'ek esa-esak ue-taon mana fe'ek. ⁵ Leondiak boe, no ita fo nanamba'ak no Karistus. Ita hataholi no'uk, tehuu ita nanamba'ak dadik sama leo ao-inak esa. Ma hataholi esa-esak ue-taon mana fe'ek, sama leo aok baba'e nala. Esa namahena neu esa. Conto leo, limak fo nana tete henik neme aon mai, de, sosoan ta so bali, hetu?☆

⁶ Au hihing leoiak: Manetualain fee ita basa nggata koasa fo takalala'ok ues mata-matak, huu Ana hii natudu Ndia dale malolen neu ita. Conto leo, mete ma Manetualain fee koasa neu o, sama leo mana kokolak, fo mafada Ndia hehelun, na o musi mafada Ndia hehelun no katematuan. Tehuu boso mafada lenak neme heheluk ndia

☆ 12:5 1 Korintus 12:12

mai. ⁷ Mete ma Manetualain fee o baba'e-babatik, fo ono-lau hataholi fe'ek, na o musu ono-lau pake koasa ndia. Mete ma, Ana fee o baba'e-babatik, fo manoli hataholi la'eneu Ndia, na o musu manoli hataholi pake koasa ndia. ⁸ Mete ma Ana fee o baba'e-babatik, fo fufu'a hataholi la samanen, na o musu pake koasa ndia. Mete ma Ana fee o koasa, fo o bisa tulu-fali hataholi fe'ek munik o hatam fo o hambuk ndia, na tulu-fali sala munik o hatam ndia. Mete ma Ana fee o baba'e-babatik, fo o malangga hataholi sila, suek lakalala'ok Ndia uen lolen lena, na, o musu manggate, fo malangga sala pake koasa ndia. Mete ma Ana fee o namemeda kasian, fo sangga tulu-fali hataholi mana to'a-taak, na o musu tulu-fali sala no dale namahokok.☆

Karistus hataholi nala, musu lasoda leobeek?

⁹ Mete ma ei matudu susuek neu hataholi, na, matudu susue tetebes; bosu madea-dalek. Heok masadea basa dede'a manggalau kala, ma to'u basa dede'a malole. ¹⁰ Ei hataholi salani kala, musu masueao neulalau esa no esa. Mbalak eik fo matudu ei hada-holomatan, esa no esa. ¹¹ Mete ma ei tao ues, na tao ues no samane mana boi-boik, bosu no dale bibiak. Ela ei dale mala lamahoko neu faik fo ei tao ues. Ma tao ues soaneu ita Lamatuan. ¹² Ei dale mala musu lamahoko leledo-le'odaen, te ei bubuluk so mae, Manetualain sadia dede'a malole soaneu ei so. Ma mete ma ei hambu toto'ak, na makatataka. Ama hule-haladoi leledo-le'odaen; bosu manggu. ¹³ Pake ei hata mala, fo tulu-fali hataholi salani mana paluu kala. Mete ma

☆ **12:8** 1 Korintus 12:4-11

hambu hataholi mana maik neme mamana fe'ek mai, na malengga dalek, fo fee sala la'a-linu, ma leo tataak nai ei umam. No leondiak, na, ei matudu susuek neu sala.

¹⁴ Mete ma hambu hataholi tao nakatoto'ak ei nakandondoo henin, na moke fo Manetualain tao fee sala dede'a malole. Tetebes ndia! Boso sumba-soo sala!✧ ¹⁵ Mete ma hambu hataholi dalen namahoko, na, mamahoko no'u mian. Ma mete ma hambu hataholi namatani huu dalen hedis, na, matatani tungga no'u mian.

¹⁶ Masoda masueao no dalek esa. Boso koao. Malolenak, ei matialaik mia hataholi ta mana dadadi kala. Boso soso'uk aok, fo dudu'a mae, kada o mesa nggo bubuluk.✧

¹⁷ Mete ma hataholi tao manggalauk neu o, na, o boso balan no manggalauk. Tehuu o musi sangga sudik dala malolen ana seli, fo basa hataholi la bisa simbok. ¹⁸ Mete ma bisa, na, sangga dalak, fo masoda mole-dame mia basa hataholi la.

¹⁹ Tolanoo susue nggalei! Boso bala nahinda dalek. Elan neme naa, fo kada Manetualain hetu. Te Ana luli, mete ma hataholi tao manggalauk, sama leo nana sulak nai Susula Malalaok, nae, "Ita Lamatuan mesa kana kokolak, nae, Au aena hak fo bala hataholi mana tao manggalauk.

Te Au ndia huku hataholi mana tao leondiak".✧

²⁰ Malolenak, tao tungga hata fo Susula Malalaok nafada neme makahulun mai, nae, "Mete ma o musum ndoe,

✧ **12:14** Mateos 5:44; Lukas 6:28 ✧ **12:16** Dede'a Lasik 3:7

✧ **12:19** Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:35

na feen na'a.
 Mete ma o musum maa mada,
 na feen ninu.
 Te mete ma tao leondiak, na dei fo ana nameda
 mae,
 boe ma ana fee hada-holomata nasafali o".*

☆

²¹ Boso ela dede'a manggalauk heti o. Malolenak, kada dede'a malole la heti o. No leondiak, na, o bisa sengggi dede'a manggalau kala.

13

Mamanene neu hataholi fo mana palenda la

¹ Hataholi esa-esak musi namanene neu hataholi mana palenda la. Te sila laena hak ma koasa, fo palenda hataholi. Tehuu sila koasa nala sila, huu Manetualain ndia fee sala. Mana koasa hatematak ia, lai ndia, huu Lamatuak so'u nala sala so. ² De, mete ma hambu hataholi laban hataholi mana palenda leondiak, na ndia sama leo laban hata fo Lamatuak so'u sala so. Mete ma ala tao leondiak, na, dei fo hambu huhukuk neme Lamatuak mai.

³ Mete ma ei tao ndoos, na ei malole mia hataholi mana palenda la. Tehuu mete ma ei tao manggalauk, na malolenak ei bii sala! De, manea aok, fo tao dede'a ndoos, na hahae bii sala. Ma mete ma ei tao leondiak, na, dei fo ala koa ei. ⁴ Te hataholi mana palenda la, fo Lamatuak hele nala sala, de ala ono-lau ei. Tehuu mete ma

* **12:20** Susula Malalao Yunani nae, “tao ha'i kaak nai ndia langgan”. Hataholi fo malelak la'eneu Susula Malalaok, nae, ndia ndandaan, “dalen mae, de ana fee hada-holomata nasafali o”.

☆ **12:20** Sosoda Koa-kio kala 140:10; Dede'a Lasik 25:21-22

ei tao salak makandoo, na, malolenak kada ei mata neuk! Te Lamatuak ta suma-suma fee hak neu hataholi mana palenda fo huku ei. Sila ndia, sama leo Lamatuak hataholi nadedenu nala, fo huku hataholi mana tao manggalau kala. Huu Lamatuak ta simbok dede'a manggalauk fo hataholi taon; Ana luli sala.

⁵ Huu ndia de ei musi mamananene neu hataholi mana palenda la. Te ei bubuluk so, nai ei dale mala, mae, ndia tetebes. Ma ei boe bubuluk, mae, Lamatuak luli, mete ma ita ta tao tetebes.

⁶ Leondiak boe, ei musi bae bea fo tetebes, huu mana palenda la lakalala'ok Lamatuak uen. ⁷ Ei musi malole mia mana palenda no mandaan. Bae bea neu mana susu bea la. Fee hada-holomata neu basa hataholi la fo musi simbok hada-holomata. Ma mete ma hambu hataholi tao dede'a malole nakandoo, na so'uk sila nade nala, fo basa hataholi la bubuluk, ala tao malole.☆

Nasoda nasueao esa no esa

⁸ Bae ketu o huta mala, fo boso masoda munik huta-bu'uk. Te kada ita bei tahuta dedeak esak, fo ndia nasue-nalaiiao. Mete ma ei sue hataholi, na, ei tao tungga Lamatuak Heti-heu nala so. ⁹ Te Heti-heu kala sila lae, “Boso mambue hohongge; boso tao misa hataholi; boso mamana'o; boso dale hedi hataholi fe'ek buan,” ma bei fe'ek bali. Mete ma nau tao tungga basa Heti-heu kala, na musi tao tungga Heti-heuk esa ia, fo nae, “O

☆ **13:7** Mateos 22:21; Markus 12:17; Lukas 20:25

musi sue hataholi fe'e kala, sama leo o sue o aoina hehelim.”[☆] ¹⁰ Te mete ma ita tatudu susuek neu hataholi fe'ek, na, ita ta tao manggalauk neu ndia, hetu? De, mete ma ita tatudu susuek takandondoo henin, na, ita bisa tao tungga basa Lamatuak Heti-heun.

Ta dook so bali, te Karistus sangga fali main

¹¹ Yesus fai mamain fo nasala'e ita, deka-deka so. Hatematak ia faik ndia, deka-deka so, mete ma nakasasaman no faik fo ita bei fo tamahele teu Yesus Karistus. Huu ndia de, ita musi tasoda tasueao, huu ita bubuluk dede'ak ndia. Nonook leo bali makahulun, ita mana sungguk. Tehuu hatematak ia, ndia fain fo ita musi fo'a leo! ¹² Ta dook, te le'odaek basan, boe ma leledok mai so. De, malolenak ita hahae leo, teme ita tatao manggalaun mai. Ndia sama leo hataholi mana leo nai makiuk, ma tao manggalauk, te sila dudu'a lae, ta hambu hataholi nita sala. Tehuu hatematak ia, ita musi dadik leo soldadu mana pake manala natatik, fo mbalak eik tao dede'a malole la, sama leo hataholi mana masoda nai manggaledok dalek. ¹³ Ita musi tasoda to ndoos, fo basa hataholi la lita ita tao dede'a malole la. Ta malole, mete ma kada ita tafetak takasoe, ma kada tinu mafuk. Ta malole mete ma ita tambue hohongge. Ta malole mete ma ita tasisimbo bafak kii-konak. Ma ta malole, mete ma ita dale hedi, huu ita ta nau hataholi lena ita. ¹⁴ Tehuu malolenak, ei tao masafali ei dale mala, fo dadik sama leo ita Lamatuan Yesus Karistus,

[☆] **13:9** Kalua neme Masir mai 20:13-15, 17; Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 5:17-19, 21; Malangga Anggama la Heti-heun 19:18; Mateos 22:39; Markus 12:29-31

fo Manetualain haituan mai so. Ma mete ma o mahiik sangga tao dede'ak ta tetebes, na, boso hanu kana, fo o tao tungga o hihii madaba leondiak. Manea o aom!

14

Boso sapa madabak ei tolanoo salani mala

¹ Hambu hataholi fo namahele neu Lamatuak so, tehoo ndia namahehelen bei ta matea, ma ndia bei ta bubuluk dede'a no'uk. Malengga dalek, fo simbok ndia no malole. Boso masimbo bafak la'eneu ndia dudu'an. Elan, fo kada ana nanonoo no ei. ² Hambu hataholi fo namahele neu Lamatuak, fo ana dudu'a nae, hataholi salanik na bisa na'a sudi hata, leo mba, do hata. Tehoo hambu hataholi salani fe'e kala, fo sila namahehele nala ta matea, fo kada nau la'a aidoo. Te ala laluli mbaa. ³ Tehoo mamananene bou! Hataholi salanik fo nameda na'a sudi hata, na, boso makadadaek hataholi fo ta nau na'a mbaa. Leondiak boe, hataholi salanik ta mana na'a mbaa, boso nafada hataholi mana na'a mbaa, nae, "Wei! Na'a mbaa ndia na, sala!" Huu Manetualain simbok nala dua sala, fo dadik neu Ndia hataholi nala!

⁴ Mete ma o mambue sapa o tolanoo kamahele mala leondiak, na o dudua mae o ia, see? O maena hak hata, fo soli salak neu hataholi fe'ek? Hataholi ndia, o atam ta ndia! Ma ndia malanggan ta o. Te kada ndia Lamatuan naena hak, fo nafada ledo-ledo ndia tataon ndia, tetebes, do sala. Tehoo boso mafalende henin. Neu ko ndia Lamatuan, simbok hataholi ndia no malole, huu ndia Lamatuan nabe'i taon boe balakai, fo bisa nakatataka.

⁵ Hambu hataholi luma fo laketun, lae, faik esa malole, neme fai fe'e kala mai. Hambu hataholi fe'ek dudu'a, nae, basa fai kala leo esak, ta hambu mana fe'ek. Hataholi esa-esak musi naketu aon, la'eneu dede'ak ndia. ⁶ Mete ma hataholi dudu'a nae, hambu faik fo lolen lena fai fe'e kala, na ana tao leondiak, fo natudu hada-holomata neu ita Lamatuan. Hataholi mana'a mbaa, ma nana'a fe'e kala, bisa na'a, fo natudu hada-holomata neu ita Lamatuan, huu noke makasi neu Lamatuak. Leondiak boe, no hataholi ta mana'a mbaa. Ndia boe nau natudu hada-holomata neu ita Lamatuan, ma ndia boe oo noke makasi no'uk neu Lamatuak.✧

⁷ Naa! Faik fo ita tasoda, na ita ta kada tasoda soaneu ita ao-ina hehelin. Ma mete ma ita mate, na ita ta kada mate soaneu ita ao-ina hehelin. ⁸ Te mete ma ita bei tasoda, na, ita nanamba'ak to ita Lamatuan. Leondiak boe mete ma ita mate, te ita bei nanamba'ak to ita Lamatuan. De, mae ita tasoda, do ita mate boe, ita bei dadik neu Ndia enan. ⁹ Huu ndia de Karistus maten, boe ma nasoda fali. Ana tao leondiak, fo Ana bisa dadik neu Lamatuak, neu hataholi mana mate kala so, ma neu hataholi bei kasoda kala boe.

¹⁰ De, boso o so'uk aom leo mana kee dede'ak, fo sapa o tolanoo salanim. Ma boso o makadadaek ndia. Te dei fo ita basa nggata musi tasale Manetualain, fo Ana palisak ita esa-esak sodan.✧ ¹¹ Nana sulak neme makahulun mai, nai Lamatuak Susula Malalaon, nae,
 “Ita Lamatuan mesa kana nafada, nae,
 ‘Basa hataholi la dei fo ala sendek lunggulanggak
 fo lakaluku-lakatele neu Au,

ma natudu hada-holomata neu Au.
 Hataholi esa-esak dei fo pake sila bafa nala, fo
 manaku,
 lae, Au dadik neu sila Lamatuan,
 huu Au ia, Manetualain.'”☆

¹² De, ita basa nggata dei fo musu tanggon-
 natataak, fo tafada ita Lamatuan, tae, ita tao
 leobeek ma hatina de ita tao leondiak.

Boso tao matuda o tolanoo salani mala

¹³ Makahulun, ei nai Roma na mambue soli
 salak neu ei tolanoo salani mala. Boso leondiak
 bali! Malolenak, ita taketun leoiak: boso tao
 tala ita tolanoo nala lakatunu. Boso ita soba tao
 tatuda sala, losa ala tao salak.

¹⁴ Huu au nanamba'ak ua ita Lamatuan Yesus,
 de au bubuluk no teteben, leoiak: ta hambu
 dede'ak esa boe, fo bisa tao nanggenggeo hata-
 holi, losa ta bisa hule-haladoi neu Lamatuak.
 Tehuu mete ma hataholi esa ana dudu'a la'eneu
 hata esa fo ana tao nala ndia nanggenggeo, losa
 nameda ndia ta naena hak fo hule-haladoi bali,
 na ela dede'ak ndia dadik nalulik neu ndia.

¹⁵ Conto leo, mete ma o mu'a mbaa, na, ndia tao
 nala o tolanoom dalen hedis, na, o ta matudu
 o susuem neu ndia, hetu? Makatataka aok dei!
 Boso tao makalulutu o tolanoom, huu kada o nau
 mu'a hata esa! Te Karistus boe maten soaneu
 hataholi ndia. ¹⁶ Ta malole, mete ma o tao
 dede'ak esa fo mae malole, tehuu hataholi fe'e
 kala, kokolak tao laboo o nadem, huu ala lae o
 tataom ndia, manggalauk.

¹⁷ Dudu'a matalolole! Te Manetualain ndia, na
 ita Manen. Tehuu ita ta dadik Manek hataholin,
 huu kada ita ta'a-tinu tungga heti-heuk. Ta!

☆ **14:11** Yesaya 45:23

Mete ma ita nau dadik Manek hataholi nala, na, ita musi tao dede'ak ndoos, ma ita dale nala malalaok, ita tasoda ndoos mole-dame, ma ita dale nala lamahoko. Basa ia la bisa dadi, mete ma ita nanamba'ak to Lamatuak Dula-Dale Malalaon. ¹⁸ Hataholi fo ono-lau Karistus leondiak, na ana tao nala Lamatuak dalen namahoko. Ma hataholi fe'ek boe lita neulalau hataholi ndia sodan, basa de so'uk hataholi ndia naden, nae, “Ndia ndia, malole!”

¹⁹ De, ita musi mbalak eik, fo tasoda to mole-dame, ma tao tatetea esa no esa. ²⁰ Boso tao makalulutu Lamatuak uen, nai hataholi fe'e kala sodan kada huu dede'a nana'a-nininuk. Lamatuak nafada so, nae bole mi'a sudi hata, te basabasan malalaok. Tehuu, mete ma o madede'a mua o tolanoom, huu kada nana'a-nininuk, na o sala ndia. Boso leondiak!

²¹ Malolenak, kada o makatataka aok. Boso mu'a mbaa, do minu anggol oek, do mu'a-minu hata fe'ek fo tao nala o tolanoom nakatunu. ²² Leoiak: mete ma o dudu'a mae, o maketum la'eneu nana'a-nininuk ndia nandaa no Lamatuak hihii-nanaun, na nggali heni o dale kaba'em ma tao o dalem ndoo-ndoo. Mete ma leondiak, na o mamahoko nai Lamatuak matan. ²³ Tehuu mete ma o dalem naba'e mu'a hata esa fo o mameda ndia manggenggeok nai Lamatuak matan, na Lamatuak fee salak neu o. Ma mete ma o tataom ndia taa nandaa no namahehelek manai o dalem, na Lamatuak nae, salak ndia so.

15

Masusua fo tao matetetea hataholi fe'e kala namahehelen

¹ Ita fo tamahehelen matea, musi dale kambalanik, fo fali hataholi namahehelen bei ta matea, suek lakatataka nai to'a-taak. Ta malole, mete ma kada ita tao tamahoko ita dale heheli nala.

² Au hihing leoiak: ita esa-esak musi tasusua fo tao dede'a malole neu ita tolanoo salani nala, fo ela sila namahehele nala, boe natea. No leondiak, na, lamahoko lo ita. ³ Te Yesus Karistus mesa kana ta tao Ndia ue-ledin, fo kada tao namahoko Ndia dale hehelin, tehoo Ana nau tao namahoko Manetualain dalen boe. Ndia sama leo nana sulak memak nai Manetualain Susula Malalaon, la'eneu hata fo neu ko ana dadi neu Yesus, nae,

“Sila sumba-soon neu O,
de, ana tuda la'e neu Au boe”.☆

⁴ Basa hata fo makahulun hataholi sula kana nai Manetualain Susula Malalao nala, nana sulak fo nanoli ita. Ana natudu dalak, suek tao nala ita boe tatea, fo ita takatataka, ma Ndia Dede'a-kokolan boe tao nafufu'a ita samanen. No leondiak, de ita bisa tahani taa-taa, fo sangga tita Manetualain natudu Ndia dale malolen neu ita.

⁵ Manetualain tao natea hataholi, fo bisa lakatataka lakandoo. Ma Ana tao natea ita dalen. Au hule-haladoi, oke Ana natudu dalak, suek ei bisa masoda dalek esa, fo tungga Yesus hihii-nanaun. ⁶ Te mete ma ei dalek esa leondiak, na, ei bisa sama-sama so'uk koa-kiok neu Manetualain. Ndia ndia, ita Lamatuan Yesus Karistus Aman.

Lamatuak Hala Malolen feen neu hataholi Yahudi la, ma hataholi ta Yahudi la

☆ 15:3 Sosoda Koa-kio kala 69:8

⁷ De, ei, musi masimboao esa no esa, sama leo Karistus simbok ei. Te mete ma ei masoda leondiak, na neu ko hataholi la so'u dema-demak Manetualain naden. ⁸ Au afada leoiak: Karistus tao aon sama leo hataholi nadedenuk, suek tulu-fali hataholi Yahudi la fo bubuluk, lae, Manetualain kokolan tetebes. Ma Karistus boe tao aon leo hataholi nadedenuk, suek tao natetu dede'ak fo Manetualain heluk ndia so, fo sangga taon soaneu ita bei-ba'i nala. ⁹ No leondiak, na basa hataholi nusa fe'e kala, fo ta Yahudi la, ala so'uk koa-kiok neu Manetualain. Te ala bubuluk, lae, Ana nameda kasian neu ita basa nggata. Ndia sama leo Dauk sulak nai makahulun so nai Susula Malalaok, nae,

“Huu ndia de au nau so'u dema-demak O nadem, neu hataholi nusa fe'e kala.

Au nau soda sosoda koa-kiok la'eneu O, nai hataholi nusa fe'ek mata nala.”[☆]

¹⁰ Nai mamana fe'ek, nai Susula Malalaok dale nana sulak, nae,

“Wei! Ei hataholi dea kala fo mima mamana fe'e kala mai.

Tao ei dale mala lamahoko, sama-sama mia Manetualain hataholi heheli nala.”[☆]

¹¹ Nai mamana fe'ek nai Susula Malalaok dalek, Dauk sulak nae,

“Ei mana mima hataholi nusa fe'e kala, miu mafada basa hataholi la, la'eneu Lamat-uak ana selin, fo sila boe koa-kio ita Lamatuan.”[☆]

[☆] 15:9 2 Samuel 22:50; Sosoda Koa-kio kala 18:50 [☆] 15:10 Tui Seluk la'eneu Dala Sodak 32:43 [☆] 15:11 Sosoda Koa-kio kala 117:1

12 Nai mamana fe'ek bali, nai Susula Malalaok dalek, ba'i Yesaya sulak, nae,
 “Neme Isai anan, fo mane Dauk,
 dei fo ndia numbu-sadun esa kalua mai.
 Ndia fo dei fo Ana to'u palenda neu hataholi nusa fe'e kala.
 Ala bubuluk so lae, Ana sangga mai.
 Boe ma ala lahani Ndia taa-taa,
 te ala bubuluk, Ndia ndia, see.”✧

13 Manetualain dadik okak, neme basa ita namahenan mai. Mete ma ei mamahale neu Ndia, na, Ndia ndia mana tao ei dale mala lamahoko ma ndoo-ndoo. Ela Manetualain Dula-dale Malalaon koasan ndia, tao nala ei boe mamahale la'eneu hata fo Ana nau taon.

Manetualain nadenu Paulus neu nafada Ndia Hala Malolen

14 Tolanoo nggalei! Au amahale tebe, ae, ei dale mala henuk so no dede'a malole, de, ei bubuluk no'uk so, ma ei mabe'i fee nanoli-nafadak esa no esa. 15 Au sulak manggaledok leoiak nai susulak ia, fo tao nasanenedak ei la'i esa bali, la'eneu dede'a mata-mata kala. Au sulak leoiak, huu Manetualain natudu Ndia dale malolen neu au, 16 faik Ana so'u nala au suek dadik uu Yesus nadedenun, fo musu uu afada Manetualain Hala Malolen neu hataholi ta Yahudi la. Au akalala'ok ues ndia, sama leo malangga anggama esa, fo nau tao nahehele hataholi no'uk dadik leo fefeek esa, fo tao namahoko Manetualain dalen. Manetualain Dula-dale Malalaon ndia, tao nala sila dadik malalaok, fo Manetualain simbo kasa.

17 Huu au nanamba'ak ua Yesus Karistus, de au bisa so'uk matak nai Manetualain matan.

✧ 15:12 Yesaya 11:10

18 Au ta ambalani kokolak dede'a fe'ek. Kada au tui Karistus tatao-nono'in, ma talobee de Ana pake au. Hatematak ia, hambu hataholi ta Yahudi la lamanene Karistus, huu Manetualain pake au kokolang ma au tatao-nono'ing fo atudu dalak neu sala. 19 Karistus fee au koasa so, neme Manetualain Dula-dalen mai, fo au bisa tao tanda heran mata-mata kala. Ana fee au koasa ndia, fo nau natudu, nae, Karistus ndia, na, see. No leondiak, na au afada basa hataholi la so, sudi lai bee, basa dede'a kala la'eneu Karistus Hala Malolen. Huu ndia de au afada uma kota Yerusalem mai, afeok losa dae baba'ek Ilirikum fo dekak no Itali. 20 Neme makahulun ele mai, au dudu'a, ae, "Au ahiik ana seli afada la'eneu Karistus neu hataholi la, fo ta lamanene litak Ndia Hala Malolen!" Te au ta hii anoli nai mamana hataholi fe'e kala fo lanoli so. 21 Nai Manetualain Susula Malalaon, nana sulak nae, "Hataholi nusak fo bei ta lamanene litak la'eneu Manetualain,
na sila ndia, neu ko lita Ndia.
Hataholi fo ta lamanene litak hata-hata,
na, neu ko sila ndia bubuluk la'eneu Ndia."✧

Paulus dudu'a nae sangga neni kota Roma neu

22 Huu au ueng leondiak, de au bei ta dadi uu tilo ei.✧ 23 Tehuu hatematak ia, au ueng manai ia basan so. Ma au ahiik uu tilo ei dook ia so, losa teu-teuk. 24 Mete ma au uni nusa Sapanyol uu, na au nau singgo tilo ei. Basa de, mete ma au tuli tataak ei, na ei bisa fali au doi dalak uni Sapanyol uu.

²⁵ Tehuu hatematak ia, au nau uni Yerusalem uu dei, fo ono-lau Manetualain hataholi kamahele nala lai ndia. ²⁶ Te ita tolanoo nala manai propinsi Makedonia ma propinsi Akaya, ala fee doi kolete so, fo tulu-fali Manetualain hataholi kamahele hata ta kala manai Yerusalem.✧ ²⁷ Ala nau tao leondiak, huu ala lameda lahuta neu ita tolanoo nala lai Yerusalem. Te hataholi nusa fe'e kala lai sudi bee mai, sila boe simbo basa dede'a malole so, fo Manetualain Dulan fee nakahuluk hataholi Yahudi la dei. De, nandaa, mete ma hataholi salanik ta Yahudi la, ala nau pake sila hata nala, fo tulu-fali sila tolanoo hataholi Yahudi la.✧

²⁸ De, mete ma au tao abasa ues ia, fo fee tulu-falik ia neu ita tolanoo manai Yerusalem, na au nau tuli tilo ei, neu faik fo au uni Sapanyol uu. ²⁹ Dei fo au mai, na au nau uni baba'e malole makadotok uma Karistus mai.

³⁰ Tolanoo nggalei! Huu Yesus Karistus dadik neu ei Manetualain, ma huu Manetualain Dulan tao nala ei masueao esa no esa, huu ndia de au oke, fo ei hule-haladoi tebe-tebe fo Manetualain tulu-fali au. ³¹ Hule fo Manetualain nanea au nai propinsi Yudea, fo hataholi ta mana nau lamahela neu Manetualain tala tao manggalauk neu au. Ma hule, fo mete ma au uu ono-lau hataholi salani kala lai Yerusalem, na ala simbok au no malole. ³² Basa de, mete ma tungga Manetualain hihiin, na au bisa mai tilo ei no dale namahokok. Au nau hahae fa nai ei ndia. ³³ Au hule-haladoi, oke Manetualain sama-sama no ei. Te Ndia bisa tao hataholi nasoda no sodak ma mole. Tetebes ndia!

16

Paulus haitua hala soda-molek neu tolanoo kala lai Roma

¹ Nesik susulak ia, au nau fee nalelelak ita ka'a inan Febe neu ei, ma au oke fo ei simbok mala ndia. Ndia ia, ala so'u lalan so, fo nalangga salanik manai kota Kengkrea. ² Au oke, fo ei malengga ei dale mala, fo simbok mala ndia no malole, huu ndia nana mba'ak no ita Lamatuan. Tatao leondiak nandaa neu hataholi kamahelek. Ana paluu hata, na, kada tulu-falin. Te ndia mesa kana tulu-fali au so, ma hataholi no'u kala neme makahulun mai.

³ Au haitua soda-molek fee ka'a ina Priskila,* ma saon ka'a Akila. Ai basa nggai makalala'ok Yesus Karistus uen no'uk.✧

⁴ Dua sala lasala'e au, losa elaba'ik mate sala boe. Tehuu ta kada au mesang fo oke makasi neu sala. Te hataholi ta Yahudi la fo ala dadik hataholi salani kala so, leme basa salani kala lai sudi bee boe, loke makasi, huu sila sosota nala.

⁵ Au haitua au soda-moleng fee basa hataholi mana makabubua fo ala nggalei lai Priskila no Akila uman.

Au haitua soda-molek fee au nonoong, ka'a Epenetus. Ndia ndia, hataholi makasososak fo namahela neu Karistus nai propinsi Asia.

⁶ Au haitua soda-molek fee ka'a Mia. Ana tao ues mbilu mbuse nai ei lalada mala.

* **16:3** Susula Malalaok dede'a Yunani nai ia, nana sulak, nae, "Priska". Priska ma Priskila ndia, na nadek esa ndia. ✧ **16:3** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 18:2

- 7 Au haitua soda-molek fee ka'a Andronikus ma ka'a inak Yunia.† Sila ndia, hataholi Yahudi sama leo au. Ala lamahеле neu Karistus so, faik fo au bei ta amahеле. Makahulun, ala leme bui dale sama-sama lo au boe. Sila boe dadik Manetualain nadedenun, ma hataholi no'uk lalela kasa.
- 8 Au haitua soda-molek fee ka'a Ampliatus. Au sue ndia, huu ndia nanamba'ak no ita Lamatuan.
- 9 Au haitua soda-molek fee ka'a Urbanus. Ndia boe, nakalala'ok Karistus uen sama-sama no ai.
Au haitua soda-molek fee ka'a Stakis, fo au suen.
- 10 Au haitua soda-molek fee ka'a Apeles. Ana hambu sosoba-susudik, tehoo ana nala deak. De manggaledok so, ana namahеле tebe neu Karistus.
Au haitua soda-molek fee basa ka'a Aristobulus ka'a-fadi nala.
- 11 Au haitua soda-molek fee ka'a Herodion. Ndia hataholi Yahudi sama leo au boe.
Au haitua soda-molek fee basa Narkisus ka'a-fadi nala, fo ala lamahеле neu Karistus so.
- 12 Au haitua soda-molek fee ka'a inak Trifena ma ka'a ina Trifosa. Sila boe, lakalala'ok ita Lamatuan uen.

† 16:7 Susula Malalaok dede'a Yunani neulau hiak ma laak nalan seli, nana sulak nae, *Yunia* (nade inak). Hambu luma bali nana sulak, nae, *Yulia* (nade inak). Mulai neme teuk lifun esa natun telu (1300), hambu luma bali fo sulak lae, *Yunias* (nade touk). Lasi-lasi salani kala leme makahulun mai, ala tao Andronikus ma ka'a inak Yunia ndia, sao touk-sao inak fo mana tao ues soaneu Lamatuak, sama leo ka'a Akila ma ka'a inak Priskila boe.

Au haitua soda-molek fee au nonoong, ka'a inak Persis. Te ndia boe oo, ana tao ues mbilu mbuse soaneu ita Lamatuan.

13 Au haitua soda-molek fee ka'a Rufus. Fo ita Lamatuan hele nala ndia.

Au haitua soda-molek fee ndia inan boe. Te ndia ndia, sama leo au ina bongging so.✧

14 Au haitua soda-molek fee ka'a Asinkritus, ka'a Flegon, ka'a Hermes, ka'a Patrobas, ka'a Hermas, ma basa tolanoo kamahele kala fo lai ei lalada mala.

15 Au haitua soda-molek fee ka'a Filologus, ka'a inak Yulia, ka'a Olimpas, ka'a Nereus ma ndia fadi inan, ma basa hataholi salani kala, fo ala sama-sama lo sala.

16 Mete ma ei makabubua, fo soluk esa no esa pake i'idu susuek, fo nandaa neu hataholi kamahele kala. Basa Karistus salani manai ia kala boe, ala haitua soda-molek susuek neu ei.✧

Paulus fee nanoli-nafadak neu salani kala

17 Tolanoo nggalei! Au hule fo ei mata neuk bou! Manea matalolole, te hambu hataholi tao ei matanggalak, fo ana sangga ika natuda ei. Hata fo ala lafada ei ndia, manalabak no hata fo ai manolik ei ndia so. De, boso matialaik mia hataholi matak leo sila kala! 18 Ala ta tao ues soaneu ita Lamatuan Yesus Karistus. Ala kada tao ues, fo sila mesa kasa ala hambu ndia buna-boan. Ala labafa mamina lo hataholi fo bei ta bubuluk bee ndia malole, ma bee ndia manggalauk. Ala bafa mamina fo ala kedi lala hataholi.

✧ 16:13 Markus 15:21 ✧ 16:16 1 Korintus 16:20; 1 Tesalonika 5:26

19 Basa hataholi la lamanene so, lae, ei tungga makandoo Manetualain hihii-nanaun. Huu ndia, de au daleng namahoko huu ei. Au nau fo ei dadik malelak la'eneu dede'a neulau kala, de boso seseok mia dede'a manggalau kala.

20 Manetualain ndia, bisa tao nala ita tasoda to sodak, mole, ma ndoo-ndoo. Neu ko ta dook so bali, Ndia tao nakalulutu nitu la malangga inahuun koasan, ma natudu nae, ei ndia senggi. Au hule-haladoi, fo oke ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen neu ei.

21 Fadi Timotius tao ues no'u no au, ana haitua hala soda-molek neu ei.

Ka'a Lukius, ka'a Yason ma ka'a Sosipater boe ana haitua hala soda-molek. Sila ndia, hataholi Yahudi sama leo au.✧

22 (Au ia, Tertius, fo sulak susulak ia tungga hata fo ka'a Pau nadenu au sula kana. Soda-molek neme au mai boe, te au ia, boe ita Manetualain hataholin).

23 Au leo tataak nai ka'a Gayus uman. Basa hataholi salanik manai ia kala, lateme lakabubua, fo ala nggalei lai ndia uman. Ndia boe oo, haitua hala soda-molek.

Ka'a Erastus, fo dadik mana to'u doi kota, ma ita tolanoon Kuartus boe, ana haitua hala soda-molek.✧

24 [Au oke fo ita Lamatuan Yesus Karistus natudu Ndia dale malolen neu ei basa nggei. Kada leondiak leo baa!][‡]

✧ **16:21** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 16:1 ✧ **16:23** Hataholi Nadedenu nala Tutuin 19:29; 1 Korintus 1:14; 2 Timotius 4:20

‡ **16:24** Susula Malalaok dede'a Yunani fo laak nalan seli ma malolen nalan seli, ta sulak lalane kadua hulu haan (24) ia.

Manetualain ndia, ana seli!

²⁵ Koa-kio Manetualain! Te Ndia naena koasa fo tao ei dadik balakaik. Ndia Hala Malolen nae leondia, de au boe anoli hataholi leondiak, neu faik fo afada sala la'eneu Yesus Karistus. Manetualain nafada ita basa nggata la'eneu Karistus, fo makahulun ele ita ta bubuluk, huu bei namaninok. ²⁶ Tehuu hatematak ia, dede'a kala fo Manetualain mana kokola lele ulu nala, ala sulak so nai Susula Malalaok la'eneu Karistus, manggaledok so. Manetualain fo ta mana matek, na Ndia ndia Ana heti hataholi, fo hataholi leme basa hataholi nusa kala mai, ala bisa bubuluk dede'a kala fo makahulun nana nafunik. No leondiak, na ala bisa lamahele Karistus, ma tao tungga Ndia hihii-nanaun. ²⁷ Kada Ndia mesa kana Manetualain. Kada Ndia mesa kana bubuluk basa dede'a kala. Au ahiik so'uk koa-kio neu Ndia, huu Yesus Karistus tatao-nono'in. Tetebes ndia!

Au susulang kada losa ia.

Soda-molek,
Paulus

**Rote Lole Alkitab
Genesis and the New Testament in the Rote Lole
language of Indonesia**

copyright © 2004 Unit Bahasa dan Budaya

Language: Rote Lole (Lole)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-06-28

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

66fb93de-30be-533a-80d6-f3d0582cedf6